गाउँपालिका प्रमुखको भनाई

शिक्षा समाज विकासको मार्गदर्शक हो । शिक्षालाई समाज परिवर्तनको वाहक र सभ्यताको आधारशिला पनि भन्ने गरिन्छ । औपचारिक शिक्षालाई व्यवस्थित र योजनावद्ध रूपमा सञ्चालन गर्न पाठ्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । पाठ्यक्रमले कुनै पनि देशको भौगोलिक, साँस्कृतिक, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र वर्गीय विविधतालाई आत्मसात गर्दै स्थानीय ज्ञान, सिप, दक्षता, ऐतिहासिक एवम् सांस्कृतिक पक्षलाई समायोजन गर्न र स्थानीय आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने गरी विकेन्द्रीकृत र प्रजातान्त्रिक अभ्यासमा पाठ्यक्रम विकास विस्तार र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । नेपालको संविधान २०७२ मा गरिएको संवैधानिक प्रावधान र राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७५ ले हरेक स्थानीय तहलाई आफ्नो स्रोत, साधन र विज्ञताको उपयोग गरी स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्न दिशानिर्देश गरेको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालका लागि विद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम विकासका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका मूलभूत सिद्धान्त तथा स्वरूपमा समेत दृष्टिगोचर गर्दै अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको आ.व.२०७७/०७८ को नीति तथा कार्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १–८ निर्माण गरी गाउँपालिका क्षेत्रका विद्यालयमा लागू गर्ने नीति लिए अनुसार कक्षा (१-५) को पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

यस पाठ्यक्रमले मुख्य गरी यस स्थानीय तहको कला, संस्कृति, पेशा, सामाजिक विविधता, इतिहास, सांस्कृतिक सम्पदा, खेलकुद, परम्परात ज्ञान, सिप र प्रविधि, भूगोल, प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा, विभिन्न प्राकृतिक प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापन नैतिकता सहितको जीवनोपयोगी शिक्षा, समसामयिक विषयवस्तुहरु र समग्र स्थानीय सरकारको संरचना एवम् चिनारीलाई विशेष जोड दिएको छ । यसबाट बालबालिकाले आफ्नो भूगोल, ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान एवम् संरक्षण, कृषि र पशुपालन, आफ्नो ठाउँको पेशा र उद्यमशिलता, स्थानीय परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि सम्बन्धमा वस्तुनिष्ठ ज्ञान तथा सिप प्राप्त गर्नेछन् । साथै बालबालिकाहरूमा स्थानीय कला, कौशल, भाषा, भेषभूषा र संस्कृति तथा असल आचारणको समेत विकास गरी कुशल नागरिक बन्न यस पाठ्यक्रमले थप अवसर प्रदान गर्नेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ । अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको यस स्थानीय पाठ्यक्रममा तहगत सक्षमता, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, सिकाई सहजीकरण र मूल्याङ्कन प्रक्रिया समेत चरणवद्ध रुपमा समावेश गरिएको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ सालको शैक्षिक सत्र देखि कक्षा १-३ मा लागू गरी क्रमशः कक्षा ८ सम्म कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ ।

यस पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनु हुने गाउँ कार्यपालिकाका सम्पूर्ण सदस्य, गाउँ शिक्षा समितिका सदस्यहरु, विषयगत समिति, नीति निर्माता, गाउँपालिका क्षेत्रका विज्ञ तथा विशेषज्ञ, शिक्षाविद्, पाठ्यक्रम निर्माण समिति, मस्यौदा समिति, वि.व्य.स. तथा शि.अ.सं., प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी सम्पूर्ण कर्मचारी र सम्बन्धित सरोकारवालाप्रति अन्नपूर्ण गाउँपालिका हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन र यसको थप सुधार एवम् परिमार्जन गर्न सम्बन्धित सबै निकायबाट निरन्तर रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछु ।

....

क्या. डम बहादुर गर्बुजा पुन
(गाउँपालिका प्रमुख)

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पृष्ठ नं.
१.	परिचय	१
२.	पाठ्यक्रमको औचित्य	१
३.	शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	२
४.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का सक्षमताहरु	२
५.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) का सक्षमताहरु	३
६.	स्थानीय विषय (कक्षा १-३) का सक्षमताहरु	३
७.	स्थानीय विषय (कक्षा ४-५) का सक्षमताहरु	३
८.	विषयक्षेत्र र क्रम	४–५
९.	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	६–३३
१०.	सिकाई सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया	३४–३५
११.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया	३५

अन्नपूर्ण गाउपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम-२०७७
स्थानीय पाठ्यक्रम (हाम्रो गाउँपालिका)

१. परिचय

नेपाल एक भौगोलिक, धार्मिक, साँस्कृतिक, जातीय र भाषिक विविधताले भरिपूर्ण मुलुक हो । विविधतायुक्त मुलुकका मानिसहरूको रुची, ईच्छा र आवश्यकता पनि फरक-फरक हुन्छन् । यसै सन्दर्भमा केन्द्र तहमा निर्माण गरेर कार्यान्वयन गरिएको पाठ्यक्रमले सबै मानिसहरूको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सक्दैन । उक्त पृष्ठभूमीमा नेपाल केन्द्रीकृत शासन प्रणालीबाट संघीय शासन प्रणालीमा प्रवेश गरेसँगै शिक्षा क्षेत्रमा पनि विकेन्द्रीकरणको अवधारणा आउन थाल्यो । जसअनुसार प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२/२०६६ राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०६३, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन निर्देशिका २०६४, स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७१ ले स्थानीय तहमा नै स्थानीय आवश्यकता, माग र चाहना अनुरुप पाठ्यक्रम निर्माण गरी पठन पाठन सञ्चालन गर्ने अवधारणालाई अगाडी सारेको देखिन्छ ।

नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरद्वारा तयार भई २०६३ साल देखि देश भरका विद्यालयहरुमा कार्यान्वयन हुँदै आएको प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम र आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६ अनुसार कक्षा १-३ मा वार्षिक कार्यघण्टा १६० र आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) मा वार्षिक कार्यघण्टा १२८ निर्धारण गरी १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय विषय पठन-पाठन गर्न मिल्ने व्यवस्था छ । त्यसै गरी स्थानीय तह, विद्यालय वा स्रोतकेन्द्रले सो सम्बन्धी पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु पर्ने व्यहोरा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका २०६४ र स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७१ ले समेत प्रष्ट पारेको छ । यस शिलशिलामा म्याग्दी जिल्ला अन्नपूर्ण गाउँपालिका अन्तरगतका विद्यालयहरूका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्न गाउँपालिकाका प्रमुख, कार्यपालिकाका सदस्यहरू, गाउँ शिक्षा समितिका सदस्यहरू, मस्यौदा समिति, विभिन्न विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षक, बुद्धिजीवी तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थिति र सल्लाह सुझावको आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि यस क्षेत्रको प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक मूल्य मान्यता एवम् विषयवस्तुगत ज्ञानको बारेमा आधारभूत तहका बालबालिकालाई परिचित गराउन वाञ्छनीय देखिएकाले उक्त पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यस स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ सालको शैक्षिक सत्र देखि कक्षा १-३ मा लागू गरी क्रमशः कक्षा ८ सम्म कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ ।

२.पाठ्यक्रमको औचित्य

शिक्षण सिकाईको मूल दस्तावेजको रूपमा पाठ्यक्रमलाई लिन सकिन्छ । पाठ्यक्रमले व्यक्ति, समाज र समग्र राष्ट्रको आवश्यकता र चाहनालाई प्रतिबिम्वन गर्न सक्नु पर्दछ । केन्द्र तहमा निर्माण गरिएका पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकता, चाहना र स्थानीय विशिष्ट गुणहरूलाई समेट्न सम्भव हुँदैन । उक्त परिप्रेक्षमा स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्व र आवश्यकता रहन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमले आ-आफ्नो परिवेश, सन्दर्भ र स्थानीय आवश्यकताहरूको विशिष्ट पहिचान गरी तिनीहरूको दिशाबोध गर्ने गरी उद्देश्य निर्धारण, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम तथा शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई प्रभावकारी ढङ्गले अवतरण गर्न सक्छ । जसले गर्दा हरेक व्यक्तिले आफ्नो दैनिक जीवनमा आउन सक्ने व्यवहारिक समस्याहरूलाई समाधान गर्ने र आफ्नो परिवेशमा सहज रुपमा समायोजित हुने अवसर प्राप्त गर्दछन् ।

आधारभूत तह कक्षा १-५ को स्थानीय पाठ्यक्रमले यस गाउँपालिका अन्तरगतका विभिन्न क्षेत्रका विषयवस्तुलाई समेट्ने प्रयास गरेका छ । जस अन्तरगत गाउँपालिका भित्रको भौगोलिक अवस्थिति, प्राकृतिक वनावट, सामाजिक संस्कार र संस्कृति, धार्मिक स्थलहरू र धार्मिक परम्परा, विकास निर्माण तथा विकासका पूर्वाधारहरू, प्राकृतिक स्रोत सम्पदा र तिनको संरक्षण, स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरू, स्थानीय खेलकुद र स्थानीय आदर्श व्यक्तिहरूको बारेमा जानकारी दिन सक्ने विषयवस्तुहरूलाई समाविष्ट गरेको छ । जसले गर्दा विद्यार्थीहरूलाई आफू बसोवास गर्ने गाउँ तथा समाजमा भएका विविध पक्षसँग परिचित हुन र समाज अनुकुल समायोजित हुन सिकाउने हुनाले यस पाठ्क्रमको औचित्य रहेको छ ।

३. शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७५ को मस्यौदाले परिवर्तित संरचना र राज्यव्यवस्था अनुरुप निम्नानुसार शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू तय गरेको छ ।

क) प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तरनिहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने,

ख) संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति वफादार,

स्वाभिमानी, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने,

ग) श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख, उत्पादनमुखी, उद्यमशिल र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने,

घ) व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने,

ङ) प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्द्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने तथा सचेत नागरिक तयार गर्ने,

च) प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यता अनुरुप आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने,

छ) राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सुचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्वपरिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने,

ज) वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुझबुझ भएका खोज तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने,

झ) रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपूर्ण नागरिक तयार गर्ने,

ञ) नेपाली मौलिक कला, सँस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरुको संरक्षण, संवर्द्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने,

ट) जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रहि सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने,

ठ) सामाजिक न्यायमा आधारित राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

४. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १–३) का सक्षमताहरू

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७५ अनुसार बालबालिकाहरूलाई गणितीय ज्ञान, सीप तथा जीवनपयोगी सिपहरूका साथै व्यक्तिगत स्वस्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैगरी उनीहरूलाई आफू रहेको प्राकृतिक तथा सामाजिक वातावरणसँग परिचित गराउनु पर्ने हुन्छ । प्रारुप अनुसार यस तहको पाठ्यक्रम बालबालिकाको उमेरगत क्षमता एवम् रुचिलाई ध्यान दिई एकीकृत सिद्धान्त अनुसार विकसित गरिनु पर्छ । प्रारुपले आधारभूत शिक्षा (कक्षा १–३) का सक्षमता देहाय बमोजिम हुनुपर्ने कुरा औँलाएको छ ।

१. आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग,
२. आधारभूत गणितीय अवधारणा, सिपको विकास र प्रयोग,
३. अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्वन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास,
४. विज्ञान, वातावरण तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास,
५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थ्यकर बानी र जीवनोपयोगी सिप ॐषभ क्पर्षकि० को विकास,
६. कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास,
७. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाती, धर्म, भाषा, संस्कृति र क्षेत्रप्रति सम्मान र सद्भावको विकास,

५. आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४–५) का सक्षमताहरू

प्रारुप अनुसार आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४–५) का सक्षमताहरू निम्नानुसार हुनेछन् ।

१. राष्ट्रप्रेमको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता र सँस्कारको विकास,
२. आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यवहारिक प्रयोग,
३. आधारभूत गणितीय अवधारणा र सिपको विकास र प्रयोग,
४. नैतिकता, अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्वन जस्ता सामाजिक मूल्य मान्यता एवम् चारित्रिक गुणको विकास
५. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास,
६. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थ्यकर बानी सरसफाई र जीवनपयोगी सिपको विकास,

७. कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकता र समालोचनात्मक सिपको विकास,

८. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाती, धर्म, भाषा, संस्कृति र क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास

६. स्थानीय विषय (कक्षा १–३) का तहगत सक्षमताहरू

क) आफ्नो सामाजिक सँस्कार र सँस्कृतिसँग परिचित हुन,

ख) विकासका पूर्वाधारहरूका बारेमा परिचित हुन,

ग) आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक स्रोत, धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय स्थलका बारेमा परिचित हुन,

घ) आफ्नो क्षेत्रमा रहेका उद्योग, व्यापार, व्यवसायसँग परिचित हुन,

ङ) आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालनमा रहेका परम्परागत र स्थानीय प्रविधिहरूको बारेमा परिचित हुन,

च) आफू रहेको क्षेत्रको अवस्थिति, भूगोल र सिमानाबारे परिचित हुन,

छ) स्थानीय खेलकूदसँग परिचित हुन,

ज) स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्राकृतिक प्रकोप तथा विपत्तिसँग परिचित हुन ।

७. स्थानीय विषय (कक्षा ४–५) का तहगत सक्षमताहरू

क) आफू बस्ने गाउँपालिको सांगठनिक संरचनाको बारेमा परिचित हुन

ख) आफ्नो सामाजिक संस्कार र सँस्कृति अनुरुप समायोजित हुन

ग) आफ्नो वरपर भएका विकासका पूर्वाधार निर्माणका समस्या र चुनौतिसँग परिचित हुन

घ) वरपर रहेका धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, प्राकृतिक र पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण गर्न

ङ) आफ्नो समाजमा भएका पेशा व्यवसाय एवम् उद्यमशिलताको अनुसरण तथा संरक्षण गर्न

च) परम्परागत एवम् स्थानीय प्रविधिहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन

छ) स्थानीय खेलकूद सम्बन्धी परिचय र अभ्यास गर्न

ज) स्थानीय क्षेत्रका प्राकृतिक प्रकोप र विपत्तिहरूको पहिचान गरी त्यसबाट बच्न

अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम (कक्षा १–५)
विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम :

क्र.सं.	क्षेत्र	उपक्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
१	हाम्रो गाउँपालिका		◆ म बस्ने ठाउँ र मेरो गाउँपालिका ◆ वडाहरुको संख्या र अवस्थिति	◆ हाम्रो गाउँपालिकाको परिचय ◆ वडाहरुको परिचय ◆ बसाँइसराईको चिनारी	◆ गाउँपालिकाको ऐतिहासिक परिचय ◆ गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, नक्सा ◆ बसोबास गर्ने जातजातीहरु	◆ वडाको सांगठानिक संरचना ◆ गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, सीमाना नक्सा र जनसंख्या ◆ शैक्षिक संस्थाहरुको परिचय	◆ गाउँपालिकाको सांगठानिक संरचना ◆ गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, सिमाना, नक्सा र जनघनत्व ◆ शैक्षिक तथा अन्य संघ संस्थाहरुको विवरण
२	हाम्रो सामाजिक संस्कार र संस्कृति		◆ स्थानीय परिकारहरु ◆ भेषभूषा ◆ बाजाहरु ◆ पारिवारिक नाता सम्बन्ध ◆ स्थानीय चाडपर्वहरु	◆ स्थानीय परिकारहरु ◆ भेषभूषा, मातृभाषा, बाजाहरु ◆ सामाजिक नाता सम्बन्ध ◆ स्थानीय चाडपर्वहरु	◆जातिगत भेषभूषा र बाजाहरु ◆ सामाजिक नाता सम्बन्ध ◆ जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कारको चिनारी ◆ बाजा र नृत्यको परिचय ◆ स्थानीय चाडपर्वहरु	◆ परम्परागत लोक संस्कृतिको परिचय ◆ जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कारको सामान्य परिचय ◆ स्थानीय चाडपर्वहरु ◆ बाजा र नृत्यको परिचय	◆ परम्परागत लोक संस्कृतिको परिचय ◆ जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कारको परिचय ◆ स्थानीय चाडपर्वहरु ◆ बाजा र नृत्यको परिचय
३	धार्मिक स्थलहरु		◆ धार्मिक स्थलको चिनारी	◆ धार्मिक स्थलहरुको परिचय	◆ धार्मिक स्थलको विशेषताहरु	◆ धार्मिक स्थलको महत्व	◆ धार्मिक स्थलको संरक्षण र सम्वर्द्धन
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय		◆ विकासका पूर्वाधारहरूको चिनारी ◆ हरित बगैंचाको चिनारी	◆ विकासका पूर्वाधारहरुको रुपमा शिक्षा, स्वास्थ्य र सञ्चारको परिचय ◆ हरित बगैंचाको निर्माण	◆ यातायात, विद्युत, खानेपानीको परिचय ◆ विकासका पूर्वाधारहरुको रूपमा हाम्रो पर्यावरण ◆ हरित बगैंचाको निर्माण तथा संरक्षण	◆ विकासका पूर्वाधारको आवश्यकता र महत्व ◆ स्थानीय तहमा विकासका पूर्वाधारहरुको अवस्था ◆ हरित बगैंचाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन, आवश्यकता र महत्व	◆ स्थानीय तहभित्र सञ्चालित विकासका आयोजनाहरु ◆विकासका पूर्वाधार निर्माणमा देखिएका समस्याहरु ◆ वृक्षारोपण र फोहोरमैला व्यवस्थापन ◆ इको क्लब गठन र यसको भूमिका
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा		◆ स्थानीय प्राकृतिक स्रोतहरुको चिनारी	◆ नदीनाला, ताल तलैया, वनजङ्गल र जडिबुटीहरूको सामान्य परिचय	◆ प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था ◆ महत्वपूर्ण हिमाल, वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी र जडीबुटीहरुको विवरण	◆ प्राकृतिक सम्पदाहरु ◆ गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनजङ्गल ◆ जडीबुटीहरुको उपयोगिता	◆ प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको महत्व, संरक्षण र सम्वर्द्धन
६	प्राकृतिक प्रकोप		◆ विभिन्न प्रकोपहरुको चिनारी	◆ विभिन्न प्रकोपहरुको परिचय र सावधानी	◆ विभिन्न प्रकोपको कारण र सावधानी	◆ विभिन्न प्रकोपको कारण, असर र सावधानी	◆ विभिन्न प्रकोपको कारण, असर र सावधानी
७	पर्यटन		◆ पर्यटक र पर्यटकीय स्थलको चिनारी ◆ पर्यटकको स्वागत र सत्कार	◆ पर्यटकीय स्थलको सामान्य परिचय ◆ पर्यटकको स्वागत सत्कारमा मेरो भूमिका	◆ वडागत मुख्य पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय	◆ पर्यटनको परिचय र प्रकार ◆ होमस्टेको अवधारणा र अभ्यास	◆ सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरु ◆ पर्यटन व्यवसायको आवश्यकता र महत्व ◆पर्यटनका फाइदाहरु

८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि		◆ परम्परागत प्रविधि र सिपको चिनारी	◆ परम्परागत प्रविधिको चिनारी ◆ परम्परागत प्रविधिको विभिन्न भागहरुको नामाकरण (ढिकी जाँतो, हलो जुवा)	◆ परम्परागत प्रविधिहरुको सामान्य परिचय ◆ परम्परागत प्रविधिको विभिन्न भागहरुको नामाकरण (गादा!भाङग्रा, गुन्द्री, चकटी, पानीघट्ट)	◆ प्रविधिहरूको प्रयोग क्षेत्र र उपयोगिता ◆ स्थानीय रुपमा उपलब्ध र खेर गएका वस्तुहरुबाट विविध सामग्रीको निर्माण	◆ प्रविधिहरुको प्रयोग क्षेत्र र उपयोगिता ◆ स्थानीय रुपमा उपलब्ध र खेर गएका वस्तुबाट विविध सामग्रीको निर्माण
९	पेशा, उद्यमशिलता र सुखीजीवन		◆ विभिन्न पेशाको परिचय	◆ पेशाको परिचय र कार्य क्षेत्र	◆ विभिन्न पेशा र उद्यमशिलता प्रतिको आकर्षण र उत्पादन क्षेत्र	◆ स्थानीय उद्यमशिलताको आवश्यकता, महत्व र संरक्षण	◆ स्थानीय उद्यमशिलताको आधुनिकीकरण र संरक्षण
१०	नैतिकता सहितको जीवनपयोगी शिक्षा		◆ परिवार र विद्यालयमा गरिने आदर सत्कार	◆ नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा	◆ नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा	◆ नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा ◆ असल नागरिकको समाजमा भूमिका	◆ नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा ◆ असल नागरिकको कर्तव्य
११	सन्देशमूलक र सचेतना-मूलक शिक्षा	ट्राफिक र सडक रेखा सम्बन्धी शिक्षा	◆ ट्राफिक चिन्ह र सडकको सामान्य चिनारी ◆ नैतिक मूल्यमा आधारित गीत, कविता, कथा	◆ ट्राफिक चिन्हहरु र सडक रेखाहरुको चिनारी	◆ ट्राफिक चिन्ह, सडक रेखा शिक्षाको परिचय र आवश्यकता	◆ ट्राफिक चिन्हका प्रकारहरु	◆ ट्राफिक नियमहरु ◆ ट्राफिक नियमहरुको पालना गर्न हाम्रो जिम्मेवारी
		स्वास्थ्य र सरसफाई	◆ आफू र आफ्नो घरको सरसफाई, र सन्तुलित आहाराको चिनारी	◆ सन्तुलित आहारको परिचय ◆ कक्षाकोठा सरसफाई, र ब्यायमको परिचय	◆ विद्यालयको सरसफाई ◆ योग, ब्यायम र ध्यानको परिचय	◆ योगासनको जानकारी	◆ योगासनबाट हुने फाइदाहरु
		विद्युत, ग्याँस, आगलागी		◆ विद्युत, र आगलागी सम्बन्धी सचेतना	◆ विद्युत, ग्याँस र आगलागी सम्बन्धी सचेतना	◆ विद्युत र ग्याँस प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	
		बाल अधिकार र बालमैत्री विद्यालय			◆ बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको सामान्य चिनारी	◆ बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयका आवश्यकता	◆ बालअधिकारका पक्षहरु ◆ बाल संगठनहरु
१२	स्थानीय खेलकुद		◆ मुख्यमुख्य स्थानीय खेलकुदको सामान्य चिनारी र अभ्यास	◆ विविध खेलकुद, पूर्व तयारी र नियमबद्ध खेल अभ्यास	◆ विविध खेलकुद, पूर्व तयारी र नियमबद्ध खेल अभ्यास	◆ विविध खेलकुदका नियम सम्बन्धी जानकारी र खेल अभ्यास	◆ विविध खेलकुदका नियम सम्बन्धी जानकारी र खेल अभ्यास ◆ स्थानीय खेलकुदको संरक्षण र सम्बर्द्धनका प्रयासहरु
१३	स्थानीय आदर्श ब्यक्तित्वहरु		◆ आदर्श ब्यक्तिहरुको चिनारी (सामाजिक, खेलकुद, शैक्षिक, राजनैतिक, पर्यटन क्षेत्रमा योगदान दिएका मध्येबाट)	◆ आदर्श ब्यक्तिहरुको चिनारी (सामाजिक, खेलकुद, शैक्षिक, राजनैतिक, पर्यटन क्षेत्रमा योगदान दिएका मध्येबाट)	◆ आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनी (सामाजिक, खेलकुद, शैक्षिक, राजनैतिक, पर्यटन क्षेत्रमा योगदान दिएका मध्येबाट)	◆ आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनी (सामाजिक, खेलकुद, शैक्षिक, राजनैतिक, पर्यटन क्षेत्रमा योगदान दिएका मध्येबाट)	◆ आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनी (सामाजिक, खेलकुद, शैक्षिक, राजनैतिक, पर्यटन क्षेत्रमा योगदान दिएका मध्येबाट)
१४	समसामयिक विषयवस्तुहरु	सामान्य ज्ञान बौद्धिक परीक्षण	◆ सामान्य ज्ञानवाट: ५ वटा ◆ शाब्दिक समस्याहरुबाट : ५ वटा ◆ अशाब्दिक समस्याहरुवाट : ५	◆ सामान्य ज्ञानवाट: १० वटा ◆ शाब्दिक समस्याहरुबाट : १० वटा ◆ अशाब्दिक समस्याहरुवाट : १०	◆ सामान्य ज्ञानवाट: १५ वटा ◆ शाब्दिक समस्याहरुबाट :१५ वटा ◆ अशाब्दिक समस्याहरुवाट :१५	◆ सामान्य ज्ञानवाट: २५ वटा ◆ शाब्दिक समस्याहरुबाट : २०वटा ◆ अशाब्दिक समस्याहरुवाट	◆ सामान्य ज्ञानवाट: ५० वटा ◆ शाब्दिक समस्याहरुबाट :२५वटा ◆ अशाब्दिक समस्याहरुवाट:

			वटा (सामान्यज्ञान खण्ड : आफू बस्ने ठाउँ वरपरका विषयवस्तु)	वटा (सामान्यज्ञान खण्ड : पालिका भित्रको विषयवस्तु)	वटा (सामान्यज्ञान खण्ड : म्याग्दी जिल्ला भित्रको विषयवस्तु)	:२०वटा(सामान्यज्ञान खण्ड : प्रदेश भित्रको विषयवस्तु)	२५ वटासामान्यज्ञान खण्ड : देश भित्रको विषयवस्तु)

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण :

यस विषयमा कक्षागत रुपमा बालबालिकाहरुले हासिल गर्ने सिकाइ उपलब्धिहरुलाई प्रस्तुत गरिएको छ । क्षेत्रगत विषयवस्तुको विस्तृतीकरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

कक्षा १

क्र.सं.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भान्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामाग्री	मूल्यांकन प्रक्रिया	पा.भा.
१	हाम्रो गाउँपालिका	क. आफू बस्ने ठाउँको नाम बताउन ख. आफ्नो गाउँपालिकाको नाम बताउन ग. आफू बस्ने वडा नं. र वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम बताउन	क. आफू बस्ने ठाउँ ख. आफू बस्ने गाउँपालिका ग. आफू बस्ने वडा नं. र वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम	क. आफू बस्ने ठाउँको नाम ख. आफू बस्ने गाउँपालिकाको नाम ग. आफू बस्ने वडा नं. र वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम	क. शिक्षकले आफू बस्ने ठाउँको नाम बताउन ख. शिक्षकले आफू बस्ने वडा नं. र ठाउँको नाम भन्दै विद्यार्थीलाई आफू बस्ने वडा नं. र ठाउँको नाम भन्न लगाउने ग. विद्यार्थीलाई आफू बस्ने ठाउँको नाम भन्न लगाउने घ. पालिकाभित्रको ठाउँहरुको तस्वीर देखाउने ङ . शिक्षकले आफनो पालिकाको नाम बताउदै विद्यार्थीलाई आफ्नो पालिकाको नाम भन्न लगाउने च. पालिकाको नक्सा र फोटो हेर्न लगाउने	क. पालिकाभित्रको विभिन्न ठाउँहरुको तस्वीर र नाम ख. पालिकाको नक्सा ग. पालिकाभित्रका वडा नं. र प्रत्येक वडा कार्यालय रहेको ठाउँको तस्वीर र चित्र कार्ड	क. विद्यार्थीलाई आफू बस्ने ठाउंको नाम भन्न लगाउने ख. आफू बस्ने वडा नं. र वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम भन्न लगाउने ग. आफू बस्ने पालिकाको नाम सोध्ने घ. पालिका भित्र रहेका वडा संख्या भन्न लगाउने	१५
२	हाम्रो सामाजिक संस्कार र संस्कृति	क. स्थानीय परिकारहरुको नाम बताउन ख. स्थानीय स्तरमा प्रचलित भेषभूषा र बाजाहरु पहिचान गर्न ग. पारिवारिक नाता सम्बन्ध बताउन घ. आफ्नो वडामा मनाउने स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम भन्न	क. स्थानीय परिकार, भेषभूषा तथा बाजाहरु ख. पारिवारिक नाता सम्बन्ध र चाडपर्वहरु	क. स्थानीय स्तरमा बनाइने परिकारहरुको नाम सङ्कलन ख. स्थानीय स्तरमा प्रचलित भेषभूषा र प्रचलित बाजाहरु ग. पारिवारिक नाता सम्बन्धको नामावली घ. स्थानीय स्तारमा मनाइने चाडपर्वहरु	क. स्थानीय परिकारहरुको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने ख. स्थानीय स्तरमा प्रचलित भेषभूषाहरुको प्रदर्शन गर्ने ग. स्थानीय स्तरमा बजाउने बाजाहरुको नाम भन्न लगाउने र टिपोट गर्ने घ. आफनो परिवारमा प्रयोग गर्ने नाता सम्बन्धका शब्दहरु सबैलाई भन्न लगाउने, टिपोट गर्ने र छलफल गर्ने ङ. स्थानीय चाडपर्वहरुको पोष्टर, चित्र, भिडियो देखाउने र छलफल गराउने	क. स्थानीय परिकारका फोटाहरु ख. स्थानीय स्तरमा प्रचलित भेषभूषा र बाजाहरुको पोष्टर, चित्र ग. पारिवारिक नाता सम्बन्ध झल्कने खालका तस्वीरहरु घ. स्थानीय चाडपर्वका तस्वीरहरु	क. स्थानीय परिकारहरुको नाम भन्न लगाउने ख. स्थानीय भेषभूषा र बाजाहरुको सूची बनाउन लगाउने ग. पारिवारिक नाता सम्बन्ध सोध्ने घ. स्थानीय चाडपर्वहरुको सूची बनाउन लगाउने	१७
३	धार्मिक स्थलहरु	क.आफ्नो वरपर भएका धार्मिक स्थलहरुको नाम बताउन	धार्मिक स्थलको चिनारी	थान/थपना, मठमन्दिर, तालतलैया, गुफाहरु, चर्च, पाटीपौवाको चिनारी	क.वरपर भएका धार्मिक स्थलहरुको फोटो/चित्रहरु प्रदर्शन गरी परिचय दिने ख. विद्यार्थीहरुलाई धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न लगाउने	क. धार्मिक स्थलको फोटो/चित्र ख. धार्मिक स्थलको भिडियो	क. आफ्नो वरपर भएका धार्मिक स्थलहरुको नाम सोध्ने ख. धार्मिक स्थलको चित्रको नमुना दिई रङ भर्न	८

					ग. विद्यार्थीहरुले दिएको जवाफलाई टिपोट गरी छलफल गराउने घ. आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थलको अवलोकन भ्रमण गराउने		लगाउने	
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय	क. विकासका पूर्वाधारहरुको नाम बताउन ख.हरित बगैँचा चिन्न	क.विकासका पूर्वाधार ख. हरित बगैचा	क. विकासका पूर्वाधारहरुको चिनारी ख.हरित बगैँचाको चिनारी	क.वरपर रहेका विकासका पूर्वाधारहरु तथा त्यससँग सम्बन्धित तस्वीर, भिडियो क्लिप्स अवलोकन गराई तिनीहरुको नाम पहिचान गर्न लगाउने र सोध्ने, विद्यार्थीले पूर्वाधारको नाम बताउन नसकेमा शिक्षकले बताई पुनः भन्न लगाउने ख.वरपरको वातावरण अवलोकन गराउदै त्यहाँ रहेका विभिन्न वस्तु, आकृति, वोटविरूवाहरुको चिनारी गराउने छलफल गर्ने ग. हरिच बगैंचाका तस्वीरहरु देखाउदै हरित बगैँचाको अवधारणा प्रष्ट पार्ने	क. विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, मोवाइल फोन,सडक,खोला, विजुली आदिका तस्वीर ख.हरित बगैँचा र हरित विद्यालयकासँग सम्बन्धित तस्वीरहरु र वास्तविक वस्तुहरु	क. विकासका पूर्वाधार र हरित बगैंचा पहिचान सम्बन्धी प्रश्नहरु सोध्ने	१३
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	आफ्नो वडाभित्र रहेका प्राकृतिक स्रोतहरु चिन्न	स्थानीय प्राकृतिक स्रोतहरु	स्थानीय नदीनाला, वनजङ्गल वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी, जडीवुटीहरु	विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो वरपर रहेका र पाईने विभिन्न प्राकृतिक स्रोतहरुको नाम भन्न शिक्षकले सहजीकरण गर्ने	नाम सहितको प्राकृतिक स्रोतहरुको तस्वीरहरु भिडियो	आफ्नो वरपर रहेका र पाइने विभिन्न प्राकृतिक स्रोतहरुको नाम सोध्ने र भन्न लगाउने	११
६	प्राकृतिक प्रकोप	क. प्राकृतिक प्रकोप पहिचान गर्ने	क. प्राकृतिक प्रकोप (बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात)	क. प्राकृतिक प्रकोपहरु चिन्न (बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात)	क. बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात सम्बन्धी श्रब्यदृष्य सामग्रीहरु, तस्वीर र चित्र देखाउँदै सहजीकरण गर्ने	बाढी, पहिरो, हावाहुरी र हिमपात सम्बन्धि श्रब्यदृष्य सामाग्रीहरु, तस्वीर र चित्रहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपहरुको चित्र चिन्न र नाम बताउन	८
७	पर्यटन	क. आफू बस्ने ठाँउमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम बताउन ख. पर्यटक पहिचान गर्न	क. आफू बस्ने ठाउँ र पर्यटकीय स्थलहरु ख. घुमफिर गर्ने मानिसहरु	क. आफू बस्ने ठाउँको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम ख. घुमफिर गर्ने मानिसहरु	क. विद्यार्थीलाई आफू बस्ने वरपरका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ख. पर्यटकहरुको चित्र देखाउने	क. गाँउ तथा पर्यटकीय स्थलको फोटो ख. पर्यटकको तस्वीर तथा चित्र कार्ड ग. श्रब्यदृष्य सामग्री	क. आफ्नो वरपरका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न लगाउने ख. चित्र हेरेर पर्यटक चिन्न लगाउने	११
८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि	क. परम्परागत सामग्रीहरु पहिचान गर्न र नाम बताउन,	क. परम्परागत प्रविधि	क. परम्परागत प्रविधिको चिनारी (जस्तैः ढिकी, जाँतो, कोल, ओखल, चर्खा/रैटा, लोहोरो, सिलौटो, पानीघट्ट, पिङ, रोटेपिङ/चमच्चा, आरन, माटाका भाँडाहरु (चिलिम, कराइ, दियो,)ठेको, मदानी, गादा/भाङग्रा, राडीपाखी, गुन्द्री, चकटी,	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै नाम भन्न लगाउने, ख. प्रविधिहरुको नाम बताउँदै सामग्री पहिचान गर्न लगाउने ग. टोल मिछेकमा गई ज्ञान, सिप र प्रविधि अवलोकन गर्न लगाउने	क. निर्दिष्ट सामग्रीहरुको चित्र/तस्वीर ख. वास्तविक वस्तु, श्रब्यदृष्य सामग्री	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै नाम भन्न लगाउने, ख. प्रविधिहरुको नाम बताउँदै सामग्री पहिचान गर्न लगाउने।	१३

				कृषिऔजार, निगालो,!बाँसका सामाग्रीहरु, खेर गएका सामाग्रीहरुको सदुपयोग आदि)				
९	पेसा उद्यमशिलता र सुखी जीवन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसायसँग परिचित हुन ।	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसाय	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसाय (जस्तै : कृषि, शिक्षण, पशुपालन, सिकर्मी, डकर्मी, बैदेशिक रोजगार, पर्यटन, माछापालन आदि)	क. समाजमा भएका विविध पेसा र ब्यवसायको जानकारी दिने ख. विविध पेसासँग सम्बन्धित चित्र / तस्वीर देखाउँदै अवधारणा बारे प्रष्ट पार्ने, ग. आफ्नो समुदायमा अवलम्बन गरिएका पेसासँग सम्बन्धित ठाउँको अवलोकन गराउने (नोटः शिक्षकले आफैबाट वा अभिभावकहरुको पेसाबाट परिचय दिने)	क.निर्धारित पेसासँग सम्बन्धित तस्वीर/चित्र, श्रब्यदृश्य सामग्रीहरु आदि ।	क. पेसा ब्यवसायसँग सम्बन्धित तस्वीर देखाउँदै पेसा पहिचान गर्न लगाउने ख. आफ्नो वरपर अवलम्बन गरिने पेसाहरु भन्न लगाउने ।	११
१०	सन्देशमूलक र सचेतनामूलक शिक्षा	क. ट्राफिक र सडक रेखाको अर्थ वताउन ख) आफ्नो ब्यक्तिगत सरसफाई गर्न र सन्तुलित आहारासँग परिचित हुन	क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखा ख) ब्यक्तिगत सरसफाई र सन्तुलित आहारा	क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखाको चिनारी ख. ब्यक्तिगत सरसफाई (नङ, कपाल काट्ने, नियमित नुहाउने, हात खुट्टा धुने) र सन्तुलित आहारा	क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखाको जानकारी गराउने चार्ट प्रस्तुत गर्दै विभिन्न संकेतहरुको अर्थ स्पस्ट हुने नमुनाहरु प्रदर्शन गर्ने सम्बन्धी ख. ब्यक्तिगत सरसफाइ र सन्तुलित आहाराको बारेमा सामान्य जानकारी दिने ।	क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखा बुझाउने चित्र, पोष्टर, श्रब्यदृश्य सामग्रीहरु ख. चित्र तथा तस्वीर, श्रब्यदृश्य सामग्री	कुनै एउटा ट्राफिक चिन्हदेखाई सोको पहिचान गर्न लगाउने, सेतो र पहेंलो सडक रेखाको अर्थ वताउन लगाउने ख. सरसफाइमा ध्यान दिन दिनुपर्ने	१३
११	नैतिकता सहितको जीवनोपयोगी शिक्षा	क. आफ्नो परिवारमा नाता पहिचान गरी सम्बोधन गर्न ख. विद्यालयमा गुरू र साथीहरु सँग आदर गरी बोल्न ग. समय र अवस्था अनुसार अभिवादन गर्न	परिवार र विद्यालयमा गरिने आदर सत्कार	आदर सत्कार, नैतिक मूल्य मान्यता, असल नागरिक	क.विद्यार्थीको परिवारमा भएको सदस्यहरुको बारेमा छलफल गर्ने र सोही अनुसार आदर सत्कार गर्ने शब्दहरुको पहिचान गराउने ख. विद्यार्थीहरुलाई आदर सत्कार सम्बन्धी विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने ग.विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयमा समय र अवस्था अनुसार आदर सत्कार गर्ने शब्दहरुको पहिचान गराउने र सोही अनुसार क्रियाकलाप गराउने	क. शब्द पत्ती, चित्र पत्ती, श्रब्य दृश्य सामग्री	क. विद्यार्थीहरुलाई आदर सत्कार सम्बन्धी विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्ने क्रियाकलापको अवलोकन गर्ने । ख. विद्यार्थीको दैनिक ब्यवहारको अवलोकन गर्ने ग. घर परिवार तथा विद्यालयमा प्रयोग हुने आदरार्थी शब्दहरु भन्न लगाउने	८
१२	स्थानीय खेलकुद	क. स्थानीय खेलहरुको नाम बताउन र खेल्न	क. स्थानीय खेल	. स्थानीय खेलहरु जस्तैः क. अम्मल डम्मल अ. एकल अमल डम्मल आ. युगल अमल डम्मल इ. सिक्री लखेटाई ख. मुसा विरालो खेल ग. रूमाल लुकाउने खेल घ. टोल चिन्ने खेल	क. विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय खेलको नाम बताउन लगाउने ख. शिक्षकले थप स्थानीय खेलको नाम बताई दिने ग. शिक्षकले खेल खेल्ने तरिका खेलेर देखाई दिने र विद्यार्थीलाई खेल्न लगाउने	क.सिठी, सल, रूमाल, टोलको नाम लेखेको प्लेकार्ड, टोलको फोटो,	क. विद्यार्थीलाई (आफू बस्ने ठाउँको) स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न लगाउने ख. स्थानीय खेल खेल्न लगाउने	१४
१३	स्थानीय	क) आफ्नो वडामा	क) वडामा रहेका	क) वडा भित्रका आदर्श ब्यक्तिहरुको	क. शिक्षकले आदर्श ब्यक्तिको सामान्य	क) वडा भित्रका आदर्श	क) विद्यार्थीहरुलाई आफू	६

	आदर्श व्यक्तित्वहरु	रहेका आदर्श व्यक्तिहरुको तस्वीर पहिचान गर्न र नाम बताउन	आदर्श व्यक्तिहरु	नाम र तस्वीर (नमुनाका लागि मात्र महाविर पुन, मिनबहादुर शेरचन, निर्मल पुर्जा तारादेवी पुन, स्व.मे.टेक बहादुर बुदुजा पुन)	धारणा दिंदै विद्यार्थीहरुलाई आफू बस्ने वडाको आदर्श व्यक्तिहरुको नाम भन्न लगाउने, आवश्यकता अनुसार उच्चारणमा सहजीकरण गर्ने ख) वडा भित्रका आदर्श व्यक्तिहरुको तस्वीर देखाउदै विद्यार्थीहरुलाई पुनः नाम पहिचान गर्न र भन्न लगाउने ग) आदर्श व्यक्तिहरुको श्रव्य दृष्य सामग्री देखाउने	व्यक्तिहरुको संकलित तस्वीर/एल्बम, नामपत्ती कार्ड ख) आदर्श व्यक्तिहरुको बारेमा श्रव्य दृष्य सामग्री	बसेको वडाको आदर्श व्यक्तिहरुको नामभन्नलगाउने ख) तस्विर देखाई नाम चिन्न र भन्न लगाउने । ग. नाम भनेर तस्वीर छुटट्याउन लगाउने	
१४	समसामयिक विषयवस्तुहरु	क. आफू बस्ने ठाउँ वरपर रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न, ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न,	क. आफू बस्ने ठाउँ वरपर रहेका हिमाल नदि–नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरु ख. शाब्दिक एवम् अशाब्दिक समस्याहरु	क. आफू बस्ने ठाउँ वरपर रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान	क. शिक्षकले आफ्नो वरपर रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुका नाम बताउने, ख. विद्यार्थीहरुलाई आफू बस्ने ठाउँ वरपर रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन, जीवजन्तुका नाम भन्न लगाउने ग. आफ्ना वरपर रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुहरुको अवलोकन गर्न लगाउने घ. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक र अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न अभ्यास गराउने	आफ्नो वरपर भएका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तु आदिको तस्वीर चित्र, वास्तविक वस्तु	क.विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो वरपर भएका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम वताउन लगाउने ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न लगाउने	८

कक्षा २

क्र.सं.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामाग्री	मूल्यौंकन प्रक्रिया	पा.भा.
१	हाम्रो गाउँपालिका	क. आफू बस्ने वडाको परिचय दिन ख. आफू बस्ने गाउँपालिकाको परिचय दिन	क. आफ्नो वडा र गाउँपालिका	क. आफ्नो वडाको परिचय ख. आफ्नो गाउँपालिकाको परिचय	क.विद्यार्थीलाई आफ्नो वडा नं. भन्न लगाउँदै परिचय दिने ख. विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँ पालिकाको नाम र परिचय भन्न लगाउने ग. पालिकाको नक्सा र पालिका भित्रका प्रशासकीय तथा विषयगत कार्यालयको तस्वीर देखाउने घ. पालिकाभित्र भएका वडा संख्या बताउन लगाउने ङ. आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँ/टोल र वडा कार्यालय रहको ठाउँको नाम भन्न लगाउने	क. पालिका भित्रको विभिन्न ठाउँहरुको तस्वीर र नामचार्ट ख. पालिकाको नक्सा ग. पालिका भित्रका प्रत्येक वडा कार्यलय रहेको ठाउँको तस्वीर र चित्र कार्ड घ. पालिकाको प्रशासकीय भवन र अन्य विषयगत कार्यालयहरुको तस्वीर	क. विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँपालिका र वडाको परिचय दिन लगाउने (जस्तै : तिम्रो वडाको परिचय देऊ)	१५
२	हाम्रो	क) स्थानीय परिकारहरु	क) स्थानीय परिकारहरु	क) स्थानीय स्तरका परिकारहरु	क) विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय	क) स्थानीय परिकारहरुको सूची	क) स्थानीय परिकारहरुको	१७

	सामाजिक संस्कार र संस्कृति	पहिचान गर्न र तिनको नाम बताउन ख) स्थानीय भेषभूषाहरु छुट्याउन ग) आ-आफ्नो मातृ भाषाहरुको नाम बताउन घ) स्थानीय स्तरमा प्रचलित बाजाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको नाम बताउन ङ) पारिवारिक तथा सामाजिक नाता-सम्बन्ध थाहा पाउन र सोहीअनुसार सम्वोधन गर्न च) स्थानीय चाडपर्वहरु पत्ता लगाई तिनीहरुको संक्षिप्त परिचय दिन	ख) भेषभूषा, मातृ भाषा र बाजाहरु ग) सामाजिक नाता सम्वन्ध घ) स्थानीय चाडपर्वहरु	ख) स्थानीय भेषभूषा, मातृभाषा र प्रचलित बाजाहरु ग) सामाजिक नाता सम्बन्ध घ) स्थानीय चाडपर्व र तिनीहरुको संक्षिप्त विवरण	परिकारहरुको नाम भन्न लगाउने र तिनीहरुको बारेमा छलफल गरी टिपोट गर्न लगाउने ख) स्थानीय भेषभूषाको जानकारी गराई उनीहरुलाई आ-आफ्नो मातृभाषाको नाम भन्न लगाउने ग) स्थानीय बाजाहरुको नाम भन्न लगाउने र टिपोट गर्ने घ) सामाजिक नाता सम्वन्धको बारेमा जानकारी गराउँदै घर-छिमेकमा कसलाई कुन नाताले सम्बोधन गरी बोलाउनुपर्छ भनी सोध्ने ङ) स्थानीय स्तरमा मनाईने विशेष चाडपर्वहरुका चित्र तथा पोस्टर प्रदर्शन गर्दै तिनका बारेमा बताईदिने र विद्यार्थीहरुलाई कुन-कुन चाडपर्वहरु कहिले र कसरी मनाईन्छ संक्षिप्त रूपमा भन्न लगाउने	सहितको चार्ट ख) स्थानीय भेषभूषाको प्रत्यक्ष प्रदर्शन ग) बाजाहरुको पोस्टर, चित्र घ) नाता सम्बन्ध जोडिएका पोस्टर तथा चार्टहरु ङ) स्थानीय चाडपर्व झल्कने चित्र तथा पोस्टरहरु	नाम भन्न लगाउने ख) स्थानीय भेषभूषाहरुको नाम भन्न लगाउने ग) स्थानीय बाजाहरुको नाम भन्न लगाउने घ) विद्यार्थीहरुलाई आ-आफ्नो मातृभाषाको नाम भन्न लगाउने ङ) सामाजिक नाता सम्वन्ध पहिचान गर्ने खालका प्रश्न सोध्ने च) स्थानीय चाडपर्वहरु र मनाउने तरिकाबारे सोध्ने	
३	धार्मिक स्थलहरु	क. आफ्नो समुदायमा भएका धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न र लेख्न	धार्मिक स्थलहरुको परिचय	थान/थपना, मठमन्दिर, तालतलैया, गुफाहरु, चर्च, पाटीपौवाको परिचय	क. समुदायमा भएका धार्मिक स्थलहरुको फोटो/चित्रहरु प्रदर्शन गरी परिचय दिने ख. समुदायमा भएको धार्मिक स्थलहरुको नाम लेख्न र भन्न लगाउने ग. विद्यार्थीहरुबाट आएको नाममा शिक्षकले थप प्रष्ट पारिदिने घ. आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थलको अवलोकन भ्रमण गराउने ङ. धार्मिक स्थलहरुको चित्र र शब्दसँग जोडा मिलाउने	क. धार्मिक स्थलको फोटा/चित्र ख. धार्मिक स्थलको भिडियो ग. धार्मिक स्थलहरुको शब्द पत्ती	क. आफूलाई मन पर्ने धार्मिक स्थलको चित्र बनाउन लगाउने ख. धार्मिक स्थलहरुको चित्र र शब्दसँग जोडा मिलाउन लगाउने र जोडा मिलाएको अवलोकन गर्ने	६
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय	क. विकासका पूर्वाधारहरुको रूपमा शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चारको परिचय दिन ख. शिक्षा, स्वास्थ्य र सञ्चार सम्वद्ध जनशक्तिको पहिचान गर्न	क. विकासका पूर्वाधार र हरित बगैंचा	क.विकासका पूर्वाधारहरु शिक्षा, स्वास्थ्य र सञ्चार र त्यसँग सम्बन्धित जनशक्ति ख. हरित बगैँचा निर्माणका लागि आवश्यक सामग्रीहरु	क.स्थानीय स्तरमा रहेका विकासका पूर्वाधारहरु जस्तै : विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी मोवाइल फोनका चित्र तथा पोष्टरहरु प्रदर्शन गर्दै नाम भन्न लगाउने र गल्ती भनेमा सच्याईदिने ख. छरछिमेकमा रहेका शिक्षक, नर्स, डाक्टर, टेक्निसियनहरुको सूची , तस्वीर देखाइ छलफल गराउने	क.विकासका पूर्वाधारहरु चिनाउने तस्विरहरु विद्यालय, अस्पताल, मोवाइल फोनका तस्वीरहरु ख. शिक्षक, डाक्टर ,नर्स, इन्जिनियर, टेक्निसियनका चित्रहरु ग.बगैँचा निर्माण सम्बन्धी सामग्रीहरु (कुटो, कोदालो,	क. शिक्षा, स्वास्थ्य सञ्चारको परिचय र त्यससँग सम्बद्ध जनशक्तिको पहिचान सम्बन्धी प्रश्नहरु सोध्ने ख. हरित बगैचा निर्माणको लागि आवश्यक सामाग्रीहरुको पहिचान र प्रयोग सम्बन्धी	१३

		ग. हरित वगैँचा निर्माण सामग्रीहरुको पहिचान र प्रयोग गर्न			ग. विभिन्न भिडियो क्लिप्स तथा चित्रहरु प्रदर्शन गर्दै भिडियो क्लिप्समा देखेका कुराहरुका बारेमा छलफल गराउने । घ.बगैंचा निर्माणका लागि आवश्यक सामग्रीहरु विद्यार्थी र शिक्षक मिलेर विद्यालयमा उपलब्ध गराई खाली ठाँउको व्यवस्थापन गरी फुल तथा बोटविरुवाहरु रोप्न विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने घ. वृक्षरोपणको समयमा प्रयोग भएका सामग्रीहरु टिप्न लगाउदै प्रष्ट पारिदिने	विरुवा, मल, आदि)	प्रश्नहरु सोध्ने	
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	गाउँपालिका भित्रका प्रमुख प्राकृतिक स्रोतहरु चिनेर नाम बताउन	प्राकृतिक स्रोतहरुको परिचय	स्थानीय नदीनाला, तालतलैया झरना, वनजंगल हिमाल र जडीवुटीहरु	क) गाउँपालिकाभित्र रहेका महत्वपूर्ण प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाहरुको परिचय दिन लगाउने ख) वनसम्पदाबाट पाप्त हुने मुख्य जडिवुटीहरुको बारेमा सोध्दै नामाङ्कित सूची तयार पार्ने	स्रोत र सम्पदाहरु अंकित चार्ट, जडिवुटीहरुको सूची	गाउँपालिकाभित्र रहेका प्रमुख प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाहरु भन्न लगाउने,	११
६	प्राकृतिक प्रकोप	क. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरु बताउन	क. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरु	क. प्राकृतिक प्रकोप (बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात) बाट बच्ने उपायहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपहरु बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात आदिका बारेमा पुनरावलोकन गर्दै बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात सम्बन्धी चित्र, श्रव्यदृष्य सागग्रीहरु देखाउँदै प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरुबारे छलफल गर्ने ।	क बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपात बाट बच्ने उपाय सम्बन्धी विविध श्रव्यदृष्य सामाग्रीहरु, तस्वीर र चित्र	क. बाढी, पहिरो, हावाहुरी, हिमपातबाट बच्ने उपायहरु भन्न लगाउने ।	८
७	पर्यटन	क. पर्यटकीय स्थलको नाम बताउन ख. पाहुनाहरुको स्वागत गर्न	क. आफू बस्ने ठाउँ वरपर रहेका पर्यटकीय स्थलहरु ख. पाहुनाहरुको स्वागत तथा सत्कार	क. आफू बस्ने ठाउँको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम ख. स्वागत सत्कारका तौरतरिका ((नमस्कार, ताली, नाचगान, फुलमाला)	क. शिक्षकले पर्यटकीय ठाँउको नाम तथा सामान्य परिचय बताउने ख. स्थलगत भ्रमण गराउन ग. पर्यटकलाई अभिवादन/स्वागत सत्कार गर्ने तरीका सिकाउने ।	क. गाँउ तथा पर्यटकीय स्थलको फोटो ख. पर्यटकको तस्वीर तथा चित्र कार्ड ग. श्रव्यदृष्य सामग्री	क. विद्यार्थीलाई आफ्नो वरपरको पर्यटकीय ठाउंको नाम र परिचय लेख्न लगाउने ख. चित्र हेरि पर्यटक चिन्न लगाउने ग. अभिवादन/स्वागत सत्कार सम्बन्धि क्रियाकलाप गर्न लगाउने	११
८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि	क.परम्परागत प्रविधिको चिनारी गर्न, ख. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको विभिन्न भागहरुको नाम बताउन	क. परम्परागत प्रविधि ख. परम्परागत प्रविधिका विभिन्न भागहरुको नाम	क. परम्परागत प्रविधिको चिनारी ख. निर्दिष्ट प्रविधि (ढिकी, जाँतो, हलो जुवा) का विभिन्न भागहरुको नाम	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै नाम भन्न लगाउने, ख. प्रविधिहरुको नाम बताउँदै निर्माण सामग्री पहिचान गर्न लगाउने ग. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र तथा वास्तविक वस्तुहरु देखाइ विभिन्न	क. निर्दिष्ट सामग्रीहरुको चित्र/तस्वीर ख. वास्तविक वस्तु, श्रव्यदृष्य सामग्री ग. निर्दिष्ट सामग्रीको विभिन्न भागहरु देखाइएको चित्र	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै नाम भन्न लगाउने, ख. प्रविधिहरुको नाम बताउँदै सामग्री पहिचान गर्न लगाउने ग.निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र	१३

					भागहरु नाम बताउन लगाउने, शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने , घ. टोल मिछेकमा गई ज्ञान सिप र प्रविधि अवलोकन गर्न लगाउने र तिनका विभिन्न भागहरुको नाम भन्न लगाउने		तथा वास्तविक वस्तुहरु देखाइ विभिन्न भागहरुको नाम भन्न लगाउने	
९	पेसा उद्यमशिलता र सुखी जीवन	क. पेसा र उद्यमशिलताको परिचय सहित आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसायको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्रबारे परिचित हुन	क. पेसा र उद्यमशिलताको परिचय ख. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा ब्यवसाय र तिनको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्र	क. पेसा र उद्यमशिलताको परिचय ख. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसाय र तिनको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्र (जस्तैः कृषि, शिक्षण, पशुपालन, बाख्रापालन, भैंसिपालन, गाईपालन, चौरीपालन, भेडापालन, सिकर्मी, डकर्मी, बैदेशिक रोजगार, पर्यटन, माछापालन)	क. विविध पेसासँग सम्बन्धित चित्र / तस्विर, श्रब्यदृश्य सामाग्रीहरु देखाउँदै पेसा र उद्यमशिलताको उदाहरण सहित परिचय दिने । ख. समाजमा भएका विविध पेसा र ब्यवसायको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्रबारे जानकारी दिने, ग. आफ्नो समुदायमा अवलम्बन गरिएका पेसासँग सम्बन्धित ठाउँको अवलोकन गराउने	क.निर्धारित पेसासँग सम्बन्धित तस्वीर/चित्र ख. श्रब्यदृश्य सामाग्रीहरु आदि ।	क. पेसा र उद्यमशिलताको परिभाषा सोध्ने । ख. पेसा ब्यवसायसँग सम्बन्धित तस्वीर देखाउँदै पेसा पहिचान गर्न लगाउने ग. आफ्नो वरपर अवलम्बन गरिने पेसाहरु भन्न लगाउने घ. निर्धारित पेसा ब्यवसायहरुको कार्यक्षेत्र/उत्पादनक्षेत्र भन्न लगाउने	११
१०	सन्देशमूलक र सचेतनामूलक शिक्षा	क. ट्राफिक चिन्हहरुको अर्थ बताउन र निर्देशनको पालना गर्न	क. ट्राफिक चिन्ह, सडक रेखा र ट्राफिक बत्ती	क. विभिन्न ट्राफिक चिन्हहरु र सडक रेखाहरु, डट डट रेखा अविच्छिन्न रेखा, नो पार्किङ्, घुमाउरो बाटो, साघुरो बाटो प्रवेश निषेध आदि टाफिक बत्ती (रातो, पहेंलो र हरियो)	क. विभिन्न ट्राफिक चिन्हहरुको प्रदर्शन गर्दै तिनीहरुको अर्थ र निर्देशन स्पस्ट पार्ने, विभिन्न नमुना प्रदर्शन गर्ने, सडक रेखा प्रदर्शन गर्ने र अविच्छिन्न रेखाको अर्थ र पालन गर्नुपर्ने निर्देशनको बारेमा बताईदिने	क. ट्राफिक चिन्हहरु समावेश भएको पोस्टरहरु र श्रब्यदृश्य सामग्रीहरु	तोकिएको ट्राफिक चिन्हहरुको पहिचान गर्न लगाउने रातो, पहेंलो र हरियो बत्तीको अर्थ बताउन लगाउने, सडक रेखाहरुको पहिचान गर्न लगाउने ।	१३
		सन्तुलित आहाराको परिचय दिन, कक्षाकोठा सरसफाईबारे परिचित हुन	सन्तुलित आहारा र कक्षाकोठाको सरसफाई	सन्तुलित आहारको परिचय र कक्षाकोठाको सरसफाई	क. सन्तुलित आहाराको परिचय दिन लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, ख. कक्षाकोठा सरसफाईको परिचय दिन लगाउने र सरसफाई सम्बन्धि अभ्यास गराउने,	चित्र, तस्वीर पोष्टर, चार्ट	सन्तुलित आहाराको परिचय दिन लगाउने, विद्यालय सरसफाइको परिचय दिन र सरसफाईन गर्न लगाउने	
		क. विघुतको प्रयोग गर्दा हुनसक्ने सम्भावित खतराबाट बच्न उपयाहरु बताउन, ख. आगलागीबाट बच्ने उपायहरु बताउन	क. विद्युत र आगलागी	क. विद्युत, आगलागी बाट बच्ने उपायहरु	क. विद्युतको प्रयोग गर्दा हुन सक्ने खतराका बारेमा छलफल गर्ने, ख. विद्युतबाट हुनसक्ने खतराबाट बच्ने उपायहरु बताउने, ख. आगलागीबाट बच्ने उपायहरुबारे छलफल गर्ने,	क.चित्र/तस्वीर ख. आगलागी र विद्युतबाट हुन सक्ने खतराबाट बच्ने उपायहरु लेखिएका चार्टहरु	क. विद्युतबाट हुन खतरा र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु बताउन लगाउने	
११	नैतिकता सहितको जीवनोपयोगी	क.. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित	नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित	आदर सत्कार, नैतिक मूल्य मान्यता, असल नागरिक	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता शिक्षकले लयमा गाउने र	क. गीत, कविता, कथाको चार्ट ख. श्रब्य दृश्य सामगी	क. विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्ने क्रियाकलापको अवलोकन	८

	शिक्षा	गीत/कविता लयमा गाउन ख. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित शिक्षकले भनेका कथा सुनेर भन्न	गीत/कविता/ कथा		गाउनमा सहजीकरण गर्ने ख. विद्यार्थीहरुलाई गीत कविता वाचनसँगै अभिनयको भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने ग.शिक्षकले भनेका कथा सुनेर भन्न लगाउने		गरी प्रदर्शन गर्न लगाउने ख. गीत, कविता र कथाका आधारमा प्रश्नोत्तर क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने	
१२	स्थानीय खेलकुद	क. केही स्थानीय खेलहरुको नाम लिखित र मौखिक रूपमा बताउन ख. खेल सम्बन्धी सामान्य सिप बताउन र खेल्न	क. स्थानीय खेल र सिप	क. स्थानीय खेलहरु जस्तैः हात्ती लखेटाई, चम्चा गुच्चा, बोतलमा पानी भर्ने, बेलुन फुटाई, मेच घुमाई ख.निर्धारित खेल सम्बन्धी नियमको जानकारी र खेल्न	क. विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय खेलको नाम मौखिक रूपमा बताउन लगाउने ख. शिक्षकले थप स्थानीय खेलको नाम बताईदिने ग. शिक्षकले खेल्ने तरीका बताउदै खेल खेलेर देखाउने र विद्यार्थीलाई खेल्न लगाउने घ. स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गरी खेल खेल्न सिकाउने	क.सिठी, चम्चा, गुच्चा, बोतल, पानी, बेलुन, मेच	क. विद्यार्थीलाई स्थानीय खेलहरुको नाम लेख्न र भन्न लगाउने ख. स्थानीय खेलसम्बन्धी सामान्य सिप बताउन लगाउने ग. स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गरी खेल खेल्न लगाउने	१४
१३	स्थानीय आदर्श व्यक्तित्वहरु	क) आदर्श व्यक्तिहरुको परिचय दिन र मुख्य योगदानको क्षेत्र बताउन	क) परिचय र मुख्य योगदानको क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, पर्यटन, खेलकुद, कृषि र सामाजिक क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने स्थानीय आदर्श व्यक्तिहरुको परिचय र योगदान	क) आदर्श व्यक्तिहरुको धारणा बारे पुनरावलोकन गराउँदै पालिकाभित्रका आदर्श व्यक्तिहरुको नाम भन्न लगाउने ख) आदर्श व्यक्तिहरुको भिडियो देखाउने र छलफल गर्ने ग) गाउँपालिका भित्रका आदर्श व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य योगदानहरु बारे छलफल गरी बताउन लगाउने	क)गाउँपालिकाभित्रका आदर्श व्यक्तिहरुको तस्वीर ख) आदर्श व्यक्तिहरुको बारेमा तयार पारिएको भिडियो घ) चित्र कार्ड	क)आदर्श व्यक्तिहरुको नाम भन्न लगाउने ख) पालिकाभित्रका आदर्श व्यक्तिहरुको नामको सूची बनाउन लगाउने ग) आदर्श व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य योगदानका क्षेत्र भन्न लगाउने ।	८
१४	सामान्य ज्ञान र बौद्धिक परीक्षण	क. आफू बस्ने गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन । ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न, ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न,	क. आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल नदि–नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरु ख. शाब्दिक एवम् अशाब्दिक समस्याहरु	क. आफू बस्ने गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान	क. शिक्षकले गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुका नाम बताउने, ख. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुका नाम भन्न लगाउने ग. आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुहरुको अवलोकन गर्न लगाउने घ. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक र अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न अभ्यास गराउने	आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तु/ आदिको तस्वीर/ चित्र/वास्तविक वस्तु	क.विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो गाउँपालिका भित्र भएका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन लगाउने ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान समाधान गर्न लगाउने	८

कक्षा ३

क्र.सं.	क्षेत्र	सिकाइउपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामाग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पा.भा.
१	हाम्रो गाउँपालिका	क. आफू बस्ने गाउँपालिकाको	क.आफ्नो गाउँपालिका ख. आफ्नो	क. आफ्नो गाउँपालिकाको ऐतिहासिक परिचय	क. शिक्षकले गाउँपालिकाको ऐतिहासिक परिचय बताउने	क. पालिकाको ऐतिहासिक परिचय झल्कने	क. विद्यार्थीलाई आफ्नो पालिकाको ऐतिहासिक	१५

		ऐतिहासिक परिचय दिन ख. आफ्नो गाउँपालिको भौगोलिक अवस्थिति र नक्साबारे परिचित हुन ग. आफ्नो गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने जात जातीहरुको नाम बताउन ।	गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति ग. पालिकाभित्रका जातजातीहरु र तिनको बसोबास स्थान	ख. आफ्नो गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति ग. गाउँपालिकाभित्रका विभिन्न वडामा बसोबास गर्ने जातजातीहरु र तिनको बसोवास स्थान	ख. विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाको ऐतिहासिक परिचय दिन लगाउने ग. शिक्षकले गाउँपालिका भित्रका भौगोलिक अवस्थाको बारेमा सामान्य रूपमा परिचय दिने र विद्यार्थीलाई छलफलमा ब्यस्त गराउने घ. पालिकाभित्र बसोबास गर्ने जातजातीहरुको नाम टिपोट गर्ने र ती जातजातीहरुको बसोबास गर्ने स्थानका बारेमा छलफल गर्ने	विषयसूचीको चार्ट ख. पालिकाको भौगोलिक अवस्था झल्कने तस्वीर / चित्र ग.जातजातीहरुको नामको सूची र बसोबास गर्ने ठाउँका चित्र/तस्वीर	परिचय दिन लगाउने ख. पालिकाको भौगोलिक अवस्था र पालिकाभित्र बसोबास गर्ने जातजाती र तिनको बसोवास स्थान भन्न लगाउने	
२	हाम्रो सामाजिक संस्कार र संस्कृति	क) आ-आफ्नो जातीय भेषभूषा चिन्न र नाम बताउन ख) स्थानीय बाजाहरुको परिचय दिन ग) सामाजिकनाता सम्बन्ध पहिचान गरेर बोल्न घ) आ-आफ्नो जातिगत कर्मकाण्डको संक्षिप्त विवरण बताउन र लेख्न ङ) स्थानीय बाजाहरुको सचित्र बयान गर्न च) स्थानीय भेषभूषा सहितको नृत्यकला प्रदर्शन सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण दिन छ) समाजमा विद्यमान विभिन्न जातीगत चाडपर्वहरुको नाम बताउन	क)स्थानीय भेषभूषा, बाजाहरुको नाम तथा नृत्यकला ख) जन्म, मृत्यु र विवाह ग) स्थानीय चाडपर्वहरु	क) स्थानीय भेषभूषा तथा बाजाका नामहरु ख) विभिन्न जातिगत कर्मकाण्डको परिचय ग) स्थानीय चाडपर्वहरुका नाम	क) स्थानीय भेषभूषा तथा बाजाहरुका नाम सूचीवद्ध –रुपमा टिपोट गर्न लगाउने ख) शिक्षकले तिनीहरुको चित्र सहित बयान गर्ने/गराउने ग) परिवारका सदस्यहरु र सामाजमा रहेका अन्य ब्यक्तिहरुसँगको नाता सम्बन्ध झल्कने चार्ट, चित्र, तस्वीर आदि प्रदर्शन गरी नाता-सम्बन्ध पहिचानको अभ्यास गर्ने/गराउने घ) मानिसको जन्म, मृत्यु र विवाहमा गरिने विभिन्न कर्मकाण्डहरुको क्रमशः चित्र सहित संक्षिप्त बयान गर्ने/गराउने ङ) स्थानीय चाडपर्व झल्कने चार्ट, तस्वीर, चलचित्र लगायतका विषयवस्तुहरु प्रदर्शन गर्ने/गराउने च) स्थानीय संस्कृति झल्कने नृत्य पोशाकहरुको तस्वीर सहित ब्याख्या गर्ने/गराउने	क) स्थानीय साँस्कृतिक भेषभूषाहरु झल्कने पोस्टरहरु, विभिन्न बाजाहरुका नाम भएका चित्र सहितको फ्ल्यास कार्डहरु ख) परिवारका सदस्यहरु र समाजका अन्य ब्यक्तिहरुको नाता सम्बन्ध झल्कने तस्वीरहरु ग) जन्म, मृत्यु र विवाह आदि संस्कार झल्कने पोस्टर चित्रहरु घ) स्थानीय चाडपर्वहरु झल्कने चित्रहरु र सम्वन्धित चाडपर्वहरुसँग मेल खाने परिकारका चित्रहरु ङ) स्थानीय विभिन्न नृत्यकला, पोशाकको चित्रहरु	क) स्थानीय साँस्कृतिक भेषभूषाहरुको नाम बताउन, लेख्न र पोस्टर चित्रहरुको ब्याख्या गर्न लगाउने ख) परिवारका विभिन्न सदस्यहरु र समाजका मानिसहरुसँगको नाता सम्बन्धहरु बताउन र लेख्न लगाउने ग) मानिसको जन्म पश्चात गरिने विभिन्न कर्मकाण्डहरुको बारेमा ब्यान गर्न र लेख्न लगाउने घ) स्थानीय विभिन्न चाडपर्वहरुका नाम लेख्न लगाउने ङ) स्थानीय संस्कृति झल्कने नृत्यकलामा आवश्यक पर्ने पोशाकहरु र गर-गहनाहरुको नाम लेख्न लगाउने तथा नृत्य प्रदर्शन गर्न लगाउने	१७
३	धार्मिक स्थलहरु	क. आफ्नो वडाभित्रको धार्मिक स्थलहरुको सूची तयार पार्न ख. आफ्नो वडामा भएको मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको विशेषता बताउन	क.धार्मिक स्थलको विशेषताहरु	थान/थपना ,मठमन्दिर, ताल तलैया, गुफाहरु, चर्च, पाटीपौवाको विशेषता	क. सम्बन्धित वडामा भएका धार्मिक स्थलहरुको फोटो/चित्रहरु प्रदर्शन गरी परिचय दिने ख. सम्बन्धित वडाभित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको बारेमा छलफल गरी सूची तयार गर्न लगाउने ग. धार्मिक स्थलहरुको विशेषता बारे विद्यार्थीहरुलाई भन्न लगाउने र शिक्षकले थप स्पष्ट पारिदिने	क. वडामा भएका धार्मिक स्थलहरुको सूची/चार्ट ख. वडामा भएको धार्मिक स्थलहरुको विशेषताहरुको चार्ट	क. आफ्नो वडाभित्रको धार्मिक स्थलहरुको सूची तयार पार्न लगाउने ख. आफ्नो वडामा भएका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको विशेषता बताउन लगाउने	८

				घ. विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन भ्रमण गराउने			
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय	क. विकासका पूर्वाधारहरुको रुपमा यातायात, विद्युत, खानेपानीलाई परिभाषित गर्न ख. यातायात, विद्युत, खानेपानी सम्वद्ध जनशक्तिको पहिचान गर्न ग.हाम्रा घर तथा विद्यालय वरिपरिका विकासका पूर्वाधार र वातावरण अवलोकन गरी वर्णन गर्न घ.आफ्नो घर, विद्यालय तथा वातावरणमा पाइने विभिन्न वस्तुहरु संकलन गरी बालवगैँचा निर्माण गर्न ङ. हरित वगैँचाको संरक्षण गर्न	क. विकासका पूर्वाधारहरु ख. हाम्रो पर्यावरण ग.हरित बगैचाको निर्माण तथा संरक्षण	क. विकासका पूर्वाधारहरु : यातायात, विद्युत, खानेपानीको समाजमा उपलब्धता ख. आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपरको वातावरण ग. हरित वगैँचा निर्माणमा प्रयोग गरिने सामग्रीहरु (कुटो, कोदाली, ज्यावल, वोटविरुवा, जडिवुटी आदि) घ. हरित बगैचा संरक्षणका तरिका	क.यातायातका साधन, विद्युत प्रसारणका माध्यम, खानेपानीका स्रोतहरु सम्वन्धी चित्र तथा पोष्टरहरु प्रर्दशन गर्दै यिनीहरुको प्रयोगबारे भन्न लगाउने, टिपोट गर्ने र प्रष्ट पारिदिने, ख. तिम्रो समाजमा यातायात, विद्युत र खानेपनीको ब्यवस्था सहज छ ? यिनीहरुको अभावमा हामीलाई के असर पर्छ ? भन्ने विषयमा छलफल गर्ने गराउने, ग. विद्यार्थीहरुको छरछिमेकमा रहेका ड्राइभर, विद्युतका कर्मचारी, प्लम्बरहरुको नामको सूची बनाई छलफल गराउने घ.विद्यार्थीहरुलाई कक्षाकोठा भन्दा बाहिर ल्याई वातावरणका विभिन्न पक्षहरु (भूगोल, हावापानी, जीवजन्तु) आदिको अवलोकन गराई आवश्यकता अनुसार समूह विभाजन गरी छलफल गराउने र पर्यावरणको बारेमा धारणा स्पष्ट पारिदिने ङ. प्रत्येक विद्यार्थीलाई हरित वगैँचा निमार्णका लागि आवश्यक सामग्री तथा बोटबिरूवाहरु ल्याउन लगाउने र विद्यालयको खाली जग्गाको ब्यवस्थापन गर्दै वृक्षारोपन गर्ने गराउने च. विद्यार्थीलाई विद्यालयमा रहेको हरित वगैँचा अवलोकन गराउदै संरक्षणका उपायहरु सिकाउने	क. यातायातका साधन तथा सडक, विद्युत तथा खानेपानीका स्रोतहरुसँग सम्वन्धित सामग्रीहरु, चित्र तथा पोष्टरहरु ख. हँसिया, कुटो कोदालो, पाइप, पानी, वोटविरूवा, मल आदि ग. बगैँचाका चित्रहरु, पोष्टर घ. स्थानीय क्षेत्रमा पाईने विभिन्न प्रजातिका फुलहरुको चित्र	क. यातायात, विद्युत, खानेपानीको परिचय र सोसँग सम्बन्धित जनशक्तिको पहिचान गर्ने प्रश्नहरु सोध्ने ख.पर्यावरण, हरित बगैचा निर्माण र संरक्षण गर्ने तरिकाबारे प्रश्नहरु सोध्ने	१३
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	आफ्नो क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था बताउन, तिनीहरुको नामको सूची बनाउन	प्राकृतिक स्रोतहरु	प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था, महत्वपूर्ण नदिनाला , तालतलैया, हिमाल वन्यजन्तु, जडीवुटीहरु	क) विद्यार्थीहरुले आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था बताउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, ख) आफूलाई थाहा भएको र अवलोकन गदा देखेका प्राकृतिक स्रोतहरुको विवरण टिपोट गर्न लगाउने	भिडियो, तस्वीर	क) प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था लेख्न लगाउने, ख) प्राकृतिक सोतहरुको विवरण टिपोट गर्न लगाउने	११
६	प्राकृतिक प्रकोप	क. प्राकृतिक प्रकोपको परिचय दिन ख. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरु बताउन	क. प्राकृतिक प्रकोपको परिचय र बच्ने उपायहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपको सामान्य परिचय (बाढी पहिरो, हावाहुरी र हिमपात) ख.बच्ने उपायहरु	क. शिक्षकले विद्यालय वरीपरि रहेका बाढी पहिरो र हिमपात भएको स्थलहरुको अवलोकन गराउँदै चित्र, श्रब्यदृष्य सामग्रीहरु देखाउँदै	क बाढी पहिरो र हिमपात आदिका नमुना चित्र, तस्वीर तथा श्रब्यदृष्य सामाग्रीहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपका नाम र परिभाषा सोध्ने ख. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरु भन्न	८

					परिभाषित गर्ने ख. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरुबारे सामान्य छलफल गरी टिपोट गर्न लगाउने		लगाउने ।	
७	पर्यटन	क. पर्यटनको परिभाषा दिन ख. पर्यटकको प्रकार बताउन	क. पर्यटन ख. पर्यटक	क. पर्यटनको सामान्य परिचय ख. पर्यटकको परिचय एवम् प्रकार	क. विद्यार्थीलाई पर्यटनको बारेमा भन्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्दै सामग्री सहित परिभाषा बताउने ख. शिक्षकले चार्ट देखाउँदै पर्यटकको प्रकार प्रष्ट पार्ने ग. विद्यार्थीलाई स्थानीय, आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने	क. पर्यटनको परिभाषा लेखिएको चार्ट ख. पर्यटकको प्रकार देखाउने चार्ट ग. श्रव्यदृष्य सामग्री	क. पर्यटनको परिभाषा लेख्न लगाउने ख. पर्यटकको प्रकार भन्न लगाउने	११
८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि	क. परम्परागत प्रविधिको सामान्य परिचय दिन, ख. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको विभिन्न भागहरुको नाम बताउन ग. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरुको नाम बताउन	क. परम्परागत प्रविधि ख. प्रविधिका विभिन्न भागहरुको नाम ग. निर्दिष्ट प्रविधिहको निर्माणमा प्रयोग हुन सामग्रीहरुको नाम	क. परम्परागत प्रविधिको परिचय ख. निर्दिष्ट प्रविधि (गादा/भाडग्रा, गुन्द्री, चकटी, पानीघट्ट) का विभिन्न भागहरुको नाम ग. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरुको नाम	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै सामान्य परिचय दिने, ख. निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र तथा वास्तविक वस्तुहरु देखाई विभिन्न भागहरुको नाम बताउन लगाउने, शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने , ग. निर्दिष्ट प्रविधि निर्माणमा प्रयोग हुने साधनहरुको बारेमा छलफल गर्ने घ. टोल छिमेकमा गई ज्ञान, सिप र प्रविधि अवलोकन गर्न लगाउने र तिनका विभिन्न भागहरु तथा निर्माणमा उपयोग हुने सामग्रीहरुको नाम भन्न लगाउने,	क. निर्दिष्ट सामग्रीहरुको चित्र/तस्वीर ख. वास्तविक वस्तु, श्रव्यदृष्य सामग्री ग. निदिष्ट सामग्रीको विभिन्न भागहरु देखाइएको चित्र घ.निर्दिष्ट प्रविधि निर्माणमा प्रयोग हुने साधनहरुको चित्र , वास्तविक वस्तु	क. शिक्षकले निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र/तस्वीर देखाउँदै नाम भन्न लगाउने, ग.निर्दिष्ट प्रविधिहरुको चित्र तथा वास्तविक वस्तुहरु देखाइ विभिन्न भागहरुको नाम भन्न लगाउने, घ.निर्दिष्ट प्रविधि निर्माणमा प्रयोग हुन साधनहरुको नाम भन्न लगाउने ।	१३
९	पेसा उद्यमशिलता र सुखी जीवन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसायको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्रबारे परिचित हुन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र तिनको कार्य क्षेत्र / उत्पादन क्षेत्र	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा र ब्यवसायको अवधारणा र तिनको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्र (जस्तैः कृषि, शिक्षण, पशुपालन (बाख्रापालन, भैसिपालन, गाइपालन, चौरीपालन, भेडापालन) सिकर्मी, डकर्मी, बैदेशिक रोजगार, पर्यटन, माछापालन आदि)	क. शिक्षण सामाग्रीहरुको सहायताले तोकिएका पेसाको अवधारणा स्पष्ट पार्ने । ख. समाजमा भएका विविध ब्यवसायको कार्यक्षेत्र / उत्पादन क्षेत्रबारे जानकारी दिने, ग. आफ्नो समुदायमा अवलम्बन गरिएका विविध पेसासँग सम्बन्धित कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्रको अवलोकन गराउने घ. तोकिएका पेसासँग सम्बन्धित स्थानीय पेसाकर्मीसँग अनुभव आदानप्रदान ।	क.निर्धारित पेसासँग सम्बन्धित तस्विर/चित्र, श्रब्यदृश्य सामाग्रीहरु आदि ।	क. पेसा ब्यसायसँग सम्बन्धित तस्वीर देखाउँदै तिनको कार्यक्षेत्र/उत्पादन क्षेत्र भन्न/लेख्न लगाउने । ख. आफ्नो वरपर अवलम्बन गरिने पेसाहरु भन्न/लेख्न लगाउने ।	
१०	सन्देशमूलक र सचेतनामूलक शिक्षा	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको परिचय दिन	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालय	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालय	क. शिक्षकले सर्वप्रथम बालवालिकालाई आवश्यक पर्ने मुख्यमुख्य कुराहरु के के हुन् भनी सोध्ने र ती कुराहरु	क. बालमैत्री विद्यालय लेखिएको प्लेकार्ड, बालमैत्री विद्यालका फोटो तथा तस्वीर	क. बालअधिकार बालमैत्री विद्यालयका बारेमा प्रश्नहरु सोध्ने,	१३

					पुर्याउन सकेमा मात्र बालअधिकार प्राप्त हुन्छ भनी जानकारी गराउने, ख. विद्यालयमा बालबालिकाका लागि कुन कुन कुरा आवशयक पर्छ भनी प्रश्न सोध्दै विद्यार्थीले दिएको प्रतिक्रियालाई निष्कर्षतर्फ लैजादै बालमैत्री विद्यालयको धारणा बताउने, ग. आफू अध्ययनरत विद्यालय बालमैत्री हुन सकेको वा नसकेको भनी छलफल गराउँदै निष्कर्ष दिने			
		क. विद्युत ग्यासको सही प्रयोग गर्न ख. आगलागी हुन नदिन अपनाउन पर्ने उपायहरु भन्न	क. विद्युत ग्याँस, आगलागी	क. विद्युत, ग्यास , आगलागी सम्बन्धी सचेतना र सावधानी	क. विद्युतको सही प्रयोग गर्ने तरिका पुनरावलोकन गर्दै ग्याँसको सही प्रयोग गर्ने तरिका चित्र/भिडियो जस्ता सामग्री मार्फत प्रस्तुत गर्ने, ख. आगलागी हुन नदिन अवलम्बन गरिने उपायहरु प्रस्तुत गर्ने,	क.चित्र/तस्वीर ख. वास्तविक वस्तु, श्रव्यदृष्य सामग्री	क. विद्युत र ग्याँसको प्रयोग गर्ने तरिका सोध्न/ लेख्न लगाउने । ख. प्रविधिहरुको चित्र तथा वास्तविक वस्तु ग. आगलागी हुन नदिन अपनाउनुपर्ने सावधानी भन्न लगाउने,	
		क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखा शिक्षाको परिचय दिन र आवश्यकता बताउन	क. ट्राफिक चिन्ह र सडक रेखावत्ती	क. विभिन्न ट्राफिक चिन्हहरु र सडक रेखाहरु (डट डट रेखा, अविच्छिन्न रेखा) नो पार्किङ्ग, घुमाउरो बाटो, साघुरो बाटो, प्रवेश निषेध आदि सडक वत्तीहरु (रातो, पहेंलो र हरियो)	क.विभिन्न ट्राफिक चिन्हहरुको प्रदर्शन गर्दै तिनीहरुको अर्थ र निर्देशन स्पस्ट पार्ने, विभिन्न नमुना प्रदर्शन गर्ने, डट डट रेखा प्रदर्शन गर्ने र अविच्छिन्न रेखाको अर्थ र पालन गर्नुपर्ने निर्देशनको बारेमा बताईदिने	क. ट्राफिक चिन्हहरु समावेश भएको पोस्टरहरु, सचेतनामूलक र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरु	क. तोकिएका ट्राफिक चिन्हहरुको पहिचान गर्न लगाउने, ख. रातो, पहेंलो र हरियो बत्तीको अर्थ बताउन लगाउने, ग. डट डट रेखा र अविच्छिन्न रेखाहरुमा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन लगाउने	
		क. विद्यालयको सरसफाई गर्न र व्यायाम गर्न	विद्यालयको सरसफाई र व्यायाम	क. विद्यालयको सरसफाइ ख. व्यायाम	क. सरसफाईको परिचय भन्न लगाउने, ख. विद्यालयको सरसफाई गर्न लगाउने, ग. व्यायामको बारेमा सामान्य जानकारी दिन र सामान्य अभ्यास गर्न	चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्री, विद्यालयको सरसफाई सम्बन्धी जानकारी दिने चार्ट	विद्यालय सरसफाईको परिचय दिन लगाउने, विद्यालयको सरसफाई गर्न लगाउने, सामान्य व्यायाम गर्न लगाउने	
११	नैतिकता सहितको जीवनपयोगी शिक्षा	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता लयमा गाउन ख. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित शिक्षकले भनेका कथा सुनेर भन्न र लेख्न	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा	आदर सत्कार, नैतिक मूल्य मान्यता, असल नागरिक	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा शिक्षकले लयमा गाउने र गाउनमा सहजीकरण गर्ने ख. विद्यार्थीहरुलाई गीत/कविता वाचनसँगै अभिनय/ भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने ग.शिक्षकले भनेका कथा सुनेर भन्न/ लेख्न लगाउने	क. गीत, कविता, कथाको चार्ट ख. श्रव्य दृश्य सामगी	क. विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्ने क्रियाकलापको अवलोकन गर्ने । ख. गीत, कविता र कथाका आधारमा प्रश्न सोध्ने ग. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित कथा अभिभावकसँग सोधेर लेख्न	८

							लगाउने	
१२	स्थानीय खेलकुद	क.स्थानीय खेलहरु खेल्ने तरिका बताउन	क. स्थानीय खेल र सिप	क. स्थानीय खेलहरु जस्तै : बाघचाल, घैँटो फुटाई, गाईगोठ चुङ्गी ख. निर्धारित खेल सम्बन्धी सिप र खेल	क. विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय खेल खेल्ने तरिका बताउन लगाउने ख. शिक्षकले थप स्थानीय खेल खेल्ने तरिका बताईदिने ग. शिक्षकले खेल्ने तरिका खेलेर देखाईदिने र विद्यार्थीलाई खेल्न लगाउने	क. ढुंगा, काठ, चक, घैंटो, लठ्ठी, चुङ्गी, रुमाल, सल, सिठी, चुना ख. नियमको सूची	क. विद्यार्थीलाई स्थानीय खेल खेल्ने तरिका भन्न लगाउने ख. विद्यार्थीलाई खेल खेल्न लगाउने	१४
१३	स्थानीय आदर्श व्यक्तित्वहरु	क) आदर्श व्यक्तिहरुको जीवनीलाई सस्वर वाचन गर्न (पढ्न) ख) आदर्श व्यक्तिले गरेको योगदान बताउन	क. आदर्श व्यक्तिहरुको जीवनी	क.आदर्श व्यक्तित्वहरुको जीवनी र योगदानहरु	क) विविध क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने यस गाउँपालिका भित्रका स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय व्यक्तित्वहरुको जीवनी शिक्षकले नमुना वाचन गर्ने ख) विद्यार्थीहरुलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउने घ) आदर्श व्यक्तिहरुको योगदानका क्षेत्रहरुबारे बुँदागत रूपमा छलफल गर्ने, गराउने	क) आदर्श व्यक्तिहरुको सामान्य परिचय झल्कने तस्वीर ख) जीवनीको नमुना ग) आदर्श व्यक्तिहरुको कार्यहरुको तालिका	क) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श व्यक्तिहरुको जीवनीको सस्वरवाचन गर्न लगाउने ख) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श व्यक्तिहरुको चित्र/पोष्टर देखाई चिन्न लगाउने ग) आदर्श व्यक्तिहरुको मुख्य कार्यहरु भन्न लगाउने ।	६
१४	समान्य ज्ञान र वौद्धिक परीक्षण	क.आफ्नो जिल्ला भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुको नाम बताउन । ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न, ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धि अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न,	क. आफ्नो जिल्ला भित्र रहेका हिमाल नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरु ख. शाब्दिक एवम् अशाब्दिक समस्याहरु	क. आफ्नो जिल्ला भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन, जीवजन्तुको नाम ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान	क. शिक्षकले जिल्लाभित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन, जीवजन्तुका नाम बताउने, ख. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो जिल्ला भित्र रहेका भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुका नाम भन्न लगाउने ग. आफ्नो जिल्लाभित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरुको अवलोकन गर्न लगाउने घ. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक र अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न अभ्यास गराउने	क. आफ्नो जिल्लाभित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तु आदिको तस्वीर, चित्र, वास्तविक वस्तु	क. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो जिल्लाभित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन लगाउने ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न लगाउने	८

कक्षा ४

क्र.सं.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामाग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पा.भा.
१	हाम्रो गाउँपालिका	क. वडाको सांगठनिक संरचनाबारे बताउन ख. आफ्नो गाउँपालिको भौगोलिक स्वरूप, सिमाना, नक्सा र जनसंख्याको जातिगत	क.आफ्नो वडाको सांगठनिक संरचना ख. आफ्नो गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, सिमाना, नक्सा र	क. वडाको सांगठनिक संरचना ख. आफ्नो गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरुप, सिमाना, नक्सा, जनसंख्या र जात जातीगत रुपमा जनसंख्याको स्थिति ग. वडाभित्रका शैक्षिक संस्था	क. वडाको सांगठनिक स्वरूपको परिभाषा बताउने ख. शिक्षकले वडाको सांगठनिक संरचनाबारे बताउँदै विद्यार्थीलाई सांगठनिक संरचनाबारे छलफलमा व्यस्त गराउने	क. वडाको सांगठनिक संरचना गठन विधि र रेखात्मक नमुनाको चार्ट ख. पालिकाको भौगोलिक अवस्था झल्कने तस्वीर / चित्र	क. विद्यार्थीलाई वडाको सांगठनिक संरचना गठन प्रक्रिया भन्न लगाउने ख. गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, सिमाना, नक्सा र जनसंख्याबारे भन्न	१३

		वितरणको अवस्था बताउन ग. आफ्नो वडाभित्र रहेका शैक्षिक संस्थाको बारेमा बताउन	जनसंख्या ग. वडाभित्रका शैक्षिक संस्था		ग. विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, सिमाना, नक्सा र जनसंख्याको जातीगत वितरण स्थितिबारे छलफल गराई भन्न लगाउने ग. विद्यार्थीलाई वडाभित्र भएका विविध शैक्षिक संस्थाको संख्या र तहगत अवस्थाबारे भन्न लगाउने	ग पालिकाको नक्सा, सिमानाका ठाउँहरुको नाम र प्रत्येक वडामा जातीगत रुपमा वितरित जनसंख्याको सूची घ. वडाभित्र भएका शैक्षिक संस्थाहरुको नामावली र तहगत अवस्थाको सूची	लगाउने ग. पालिकाभित्रका शैक्षिक संस्थाको बारेमा भन्न लगाउने	
२	हाम्रो सामाजिक संस्कार र संस्कृति	क) स्थानीय जातिगत लोक संस्कृतिहरुको परिचय दिन ख) जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कारको परिचय दिन ग) स्थानीय रूपमा मनाईने जातिगत चाडपर्वहरुको परिचय दिन घ) स्थानीय जातिगत लोक सँस्कृति झल्कने बाजाहरुको परिचय दिन ङ) स्थानीय जातिगत लोक नृत्यबारे परिचय दिन	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरु ख) स्थानीय जातिगत जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कार ग) स्थानीय चाडपर्वहरु घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्यहरु	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरुको परिचय ख) स्थानीय विभिन्न जातिगत कर्मकाण्डहरुको परिचय ग) स्थानीय चाडपर्वहरुको परिचय घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्य कलाहरुको परिचय	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरुका बारेमा सचित्र परिचय गर्ने/गराउने, भिडियो प्रदर्शन ख) स्थानीय जातिगत कर्मकाण्डहरुका बारेमा सचित्र परिचय गर्ने/गराउने, भिडियोहरु प्रदर्शन गर्ने ग)स्थानीय जातिगत चाडपर्वहरुको परिचय, सूची लेखन कार्य गर्ने/गराउने घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्य कलाहरुका बारेमा सचित्र परिचय गर्ने/गराउने	क) स्थानीय लोक संस्कृति झल्कने चार्ट, चित्र, भिडियो आदि । ख) जन्म, मृत्य, विवाह संस्कार झल्कने चार्ट, चित्र, पोस्टर र भिडियो ग) स्थानीय बाजा तथा नृत्यकला झल्कने चार्ट, चित्र, पोस्टर र भिडियो	क) स्थानीय लोक संस्कृतिहरुको बारेमा परिचय दिन लगाउने ख) जातिगत कर्मकाण्डका बारेमा परिचय दिन लगाउने ग) स्थानीय बाजा तथा नृत्यकलाहरुका बारेमा परिचय दिन र लेख्न लगाउने	१५
३	धार्मिक स्थलहरु	क. आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको सूची तयार पार्न ख. आफ्नो गाउँपालिकाभित्र भएको मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको महत्व बताउन	क. धार्मिक स्थल र तिनीहरुको महत्व	क. थान/थपना, मठमन्दिर, तालतलैया, गुफाहरु, चर्च, पाटीपौवाको महत्व	क गाउँपालिकामा भएका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको फोटो/चित्रहरु प्रदर्शन गरी परिचय दिने ख गाउँपालिकाभित्र भएका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको बारेमा छलफल गरी सूची तयार गर्न लगाउने ग.धार्मिक स्थलहरुको महत्वको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई भन्न लगाउने र शिक्षकले थप स्पष्ट पारिदिने घ. विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन भ्रमण गराउने	क.गाउँपालिकामा भएको धार्मिक स्थलहरुको सूची/ चार्ट ख.गाउँपालिकामा भएको धार्मिक स्थलहरुको महत्व लेखिएको चार्ट ग.धार्मिक स्थलमा भएको धार्मिक क्रियाकलापहरुको फोटो तथा भिडियो	क. आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको सूची तयार पार्न लगाउने ख. आफ्नो गाउँपालिका भित्र भएको मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको महत्व लेख्न तथा बताउन लगाउने	८
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय	क.विकासका पूर्वाधारहरुको आवश्यकता र महत्व बताउन ख.गाउँपालिका भित्रका विकासका पूर्वाधारहरुको	क.विकासका पूर्वाधारहरुको आवश्यकता र महत्व ख.गाउँपालिका भित्रका विकासका पूर्वाधारहरुको अवस्था	क.विकासका पूर्वाधारहरु (शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार , यातायात, विद्युत, खानेपानी) को आवश्यकता र महत्व ख.गाउँपालिका भित्रका विकासका पूर्वाधारहरु	क.विकासका पूर्वाधारहरुका बारेमा विद्यार्थीलाई प्रश्न सोध्ने ख.विभिन्न पूर्वाधारसँग सम्वन्धित चित्रहरु प्रदर्शन गर्दै तिनीहरुको आवश्यकता र महत्वका बारेमा छलफल गर्ने	क.विकासका पूर्वाधारहरुको प्रयोग गरिरहेको विभिन्न अवस्था जनाउने चित्र/ भिडियो ख. हरित वातावरण, उचित घेरावार , सुरक्षित संरचना भएको विद्यालयको चित्र तथा	क.विकासका पूर्वाधारको आवश्यकता र महत्वबारे लेख्न लगाउने ख. गाउँपालिका भित्रका विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरुको अवस्थाबारे	१३

		अवस्था बताउन ग. हरित वगैँचाको आवश्ययकता पहिचान गरी महत्व स्पष्ट पार्न घ.विद्यालयको हरित वगैँचाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न ङ.हरित वगैँचाले विद्यालय र सिकाईमा पार्ने प्रभाव बताउन	ग.हरित वगैँचाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनको आवश्यकता तथा महत्व	(विद्यालय, अस्पताल, टेलिकम टावर, सडक, आदि) को अवस्था ग.हरित वगैँचा : (बोटविरूवा, जडिबुटी, जैविक विविधता, हावापानी आदि) सँग मानव सम्वन्ध घ.विद्यालयको वातावरण, घेरावार ,कक्षाकोठा आदिको संरक्षण र सरसफाई	ग.गाउँपालिका भित्र भएका विकासका पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्थाको बारेमा छलफल गराउने र तिनीहरुको सूची बनाउन लगाउने घ.हरित वगैँचा निर्माण विकास, संरक्षण र सम्वर्द्धनका विषयमा छलफल गराउने ङ. विद्यालयको हरित वातावरणले सिकाइमा पुऱ्याउने सहयोगका बारेमा छलफल गर्ने/गराउने	भिडियोहरु	टिपोट गर्न लगाउने ग. हरित बगैचाको आवश्यकता, महत्व र संरक्षणका उपाय तथा यसले सिकाईमा पारेको प्रभावको बारेमा प्रश्न सोध्ने	
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	क. प्राकृतिक सम्पदालाई परिभाषित गर्न, ख. गाउँपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम बताउन ग. जडीवुटीहरुको प्रयोग गर्दा हुने फाइदा बताउन	क) प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	क. प्राकृतिक सम्पदाहरुको परिचय ख. गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरु ग. जडिवुटीहरुको उपयोगिता	क. विद्यार्थीहरुलाई प्राकृतिक सम्पदाको परिभाषा सोध्ने र परिभाषा लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गर्दै छलफल गर्ने, ख. गाउँपालिकाभित्र रहेका सार्वजनिक वनहरुको नाम सोध्दै सार्वजनिक वनहरुको नाम लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने ग. जडिवुटीहरुको प्रयोग र फाइदा सोध्दै फाइदाहरु लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने/ गराउने	क. चार्टहरु	क. प्राकृतिक सम्पदाको परिभाषा लेख्न लगाउने, ख. गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरुको नाम भन्न लगाउने, ग. जडिवुटीहरुको प्रयोग र फाईदा लेख्न लगाउने	८
६	प्राकृतिक प्रकोप	क. प्राकृतिक प्रकोपहरुका कारण, असर र बच्ने उपायहरु बताउन	क. प्राकृतिक प्रकोपका कारण, असर र बच्ने उपायहरु	क. बाढी पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातका कारण, असर र बच्ने उपायहरु	क. शिक्षकले बाढी पहिरो, हावाहुरी, भुकम्प र हिमपातका कारण छलफल गराइ टिपोट गर्न लगाउने र स्पष्ट पारिदिने ख. स्थलगत अवलोकन, श्रव्यदृष्य सामग्री तथा चार्ट प्रस्तुत गर्दै प्राकृतिक प्रकोपले पार्ने असरबारे छलफल गरी स्पष्ट पार्ने ग. बच्ने उपायबारे छलफल गर्ने	क. मेटाकार्ड, चार्ट, पोष्टर, पम्पलेट, श्रव्यदृष्य सामाग्रीहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपका कारण, असर र बच्ने उपायहरु लेख्न लगाउने	९
७	पर्यटन	क. वडागत पर्यटकीय स्थलहरुको नाम भन्न ख. होमस्टे (घरबास) को परिभाषा बताउन	क. पर्यटकीय स्थल ख. होमस्टे	क. वडागत पर्यटकीय स्थलहरुको नामावली ख. होमस्टेको सामान्य परिचय	क. विद्यार्थीलाई वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गराउने ख. वडागत पर्यटकीय स्थलहरुको नाम टिप्न लगाउने ग. स्थानीय नमूना होमस्टे भ्रमण गराउँदै परिचय एवम् परिभाषा बताउने	क. स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरु देखाइएका चार्ट ख. होमस्टेको परिभाषा चित्राङ्कित चार्ट	क. पर्यटकीय स्थलहरुको नाम लेख्न लगाउने ख. होमस्टेको परिभाषा दिन लगाउने	११
८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि	क.परम्परागत प्रविधिको प्रयोग क्षेत्र र उपयोगिता बताउन,	क.परम्परागत प्रविधिको प्रयोग क्षेत्र र उपयोगिता	क.परम्परागत प्रविधिको प्रयोग क्षेत्र र उपयोगिता	क. परम्परागत प्रविधिहरुको नाम भन्न लगाउँदै तिनीहरूको काम भन्न लगाउने ख. निर्दिष्ट परम्परागत प्रविधिहरुको	क. चित्र, तस्वीर, प्रविधिको उपयोगिता लेखिएका सूचि, श्रव्यदृष्य सामग्री	क. निर्दिष्ट परम्परागत प्रविधिको प्रयोग क्षेत्रबारे भन्न लगाउने, ख.परम्परागत प्रविधिहरुको	८

					प्रयोग क्षेत्र उल्लेख गरिएका चार्टहरु देखाउँदै स्पष्ट पारिदिने, ग. निर्दिष्ट परम्परागत प्रविधिहरुको उपयोगिताबारे छलफल गर्ने । घ. टोल वा समुदायमा अवलोकन भ्रमण गर्न लगाउने		उपयोगिता बताउन लगाउने ।	
९	पेसा उद्यमशिलता र सुखी जीवन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा, ब्यवसाय र उद्यमशीलताको महत्व बताउन ख. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण/संवर्द्धन गर्ने तौरतरिका बताउन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा, ब्यवसाय उद्यमशिलता आदिको महत्व तथा संरक्षण/संवर्द्धन	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा ब्यवसाय (उद्यमशिलता) को महत्व ख. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण/संवर्द्धन गर्ने तौरतरिका	क. समाजमा भएका विविध पेसा ब्यवसायका महत्वबारे सामान्य जानकारी दिने, ख. आफ्नो वरपर भएका पेसा ब्यवसायको महत्ववबारे कक्षामा छलफल गराउने ग. निर्धारित पेसा ब्यवसायले पारिवारिक रूपमा ल्याएको परिवर्तनबारे बताउन लगाउने, घ. निर्धारित पेसासँग सम्बन्धित पेसाकर्मीहरुलाई आफ्नो अनुभव प्रस्तुत गर्न लगाउने । ङ. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण र संबर्द्धन गर्ने तौरतरिका सम्बन्धमा छलफल गर्ने/गराउने ।	क.निर्धारित पेसासँग सम्बन्धित महत्वहरु झल्किने चार्ट, सूची आदि । ख. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण र संबर्द्धन गर्न जागृत गराउने दृश्य, श्रब्यदृश्य सामाग्रीहरु आदि ।	क. पेसा ब्यसायसको महत्वबारे बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाउने । ख आफ्नो वरपर अवलम्बन गरिएका ब्यवसायले दैनिक जीवनमा ल्याएको परिवर्तनबारे भन्न लगाउने, ग. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण र संबर्द्धन गर्ने तौरतरिकाहरु लेख्न लगाउने ।	११
१०	सन्देशमूलक तथा सचेतनामूलक शिक्षा	क. ट्राफिक चिन्हका मुख्य प्रकारहरु बताउन	क. ट्राफिक चिन्ह	क. ट्राफिक चिन्हका प्रकारहरु	क. ट्राफिक चिन्ह प्रदर्शन गर्दै उदाहरण सहित छलफल गरी मुख्य-मुख्य चिन्हहरुलाई वर्गीकरण गर्ने, ख. ट्राफिक चिन्हका प्रकारहरु र संकेत अङ्कित पोस्टर देखाउँदै थप स्पस्ट पार्ने, ग. विभिन्न प्रकारका ट्राफिक चिन्हहरुलाई समुहगत रूपमा भन्न, प्रदर्शन गर्न लगाउने	क. ट्राफिक चिन्हहरु वर्गीकरण गरेको पोस्टर, पावर पोइन्ट र स्लाईडहरु	क. ट्राफिक चिन्हहरुका प्रकार र सुचनाहरु बताउन लगाउने	८
		क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको आवश्यकता बताउन	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालय	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालय ख. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको आवश्यकता	क. शिक्षकले बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको अवधारणा बताइदिने । ख.शिक्षकले विद्यार्थीलाई बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको आवश्यकता सम्बन्धी प्रश्न सोध्ने र विद्यार्थीको जवाफमा आवश्यकता अनुसार पृष्ठपोषण प्रदान गर्दै निष्कर्षमा पुग्ने । ग. आफू अध्ययनरत विद्यालय बालमैत्री हुन सकेको वा नसकेको भनी छलफल गराउँदै निष्कर्ष दिने ।	क. बालअधिकार र बालमैत्री विद्यालयको आवश्यकता लेखिएको चार्ट	क. बालअधिकार बालमैत्री विद्यालय सम्बन्धी प्रश्नहरु सोध्ने	
		क.विद्युत र ग्याँसको प्रयोग गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानीहरु थाहा	क. विद्युत र ग्याँस	क. विद्युत र ग्याँस प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	क. विद्युत र ग्याँस प्रयोग गर्ने सही तरिका सोध्दै प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने विभिन्न चार्ट प्रस्तुत गर्ने छलफल	क.चार्टहरु	क. विद्युत र ग्याँस प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु सोध्ने र लेख्न	

		पाउन,			गराउने ।		लगाउने	
		क.योगासनको परिचय बताउन	क.योगासन	क.योगासनको परिचय	क. योगासनको सामान्य परिचय विद्यार्थीहरुलाई सोध्ने र शिक्षकले थप स्पष्ट पारिदिने ।	क.चित्र, तस्वीर, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरु	योगासनको परिचय बताउन र लेख्न लगाउने	
११	नैतिकता सहितको जीवनपयोगी शिक्षा	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता लयमा गाउन र कथालाई भाव अनुसार भन्न ख. असल नागरिकका गुण तथा कार्यहरु पहिचान गर्न ग. समाजमा असल नागरिकहरुले खेल्ने भूमिका बताउन	क.नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा क.असल नागरिकको समाजमा भूमिका	क.आदर सत्कार, नैतिक मूल्य मान्यता, असल नागरिक अनुसारको आचरण	क.नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता शिक्षकले लयमा गाउने र ब्यक्तिगत तथा समुहमा गाउनमा सहजीकरण गर्ने ख. विद्यार्थीहरुलाई गीत कविता वाचनसँगै अभिनय भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने ग.नैतिकता सम्बन्धी गीत/कथा/कविता सिर्जना गर्न लगाउने घ.असल नागरिकको बारेमा उदाहरण सहित परिचय दिने ङ. समाजमा रहेका असल नागरिकका विवरण र कार्यहरुको सूची तयार गर्न लगाउने	क. श्रब्य दृश्य सामग्रीहरु(पत्रपत्रिका, जीवनी, पुस्तक)	क. विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्न लगाई सोही अनुसार क्रियाकलापको अवलोकन गर्ने । ख. गीत, कविता र कथाका आधारमा प्रश्न सोध्ने ग. समुदायमा भएका कुनै असल नागरिकको बारेमा छोटकरीमा लेख्न लगाउने ग. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा लेख्न लगाउने	५
१२	स्थानीय खेलकुद	क. स्थानीय खेलहरुको नियम बताउन ख. निर्धारित खेल सम्बन्धी नियममा रही खेल खेल्न	क. स्थानीय खेल र नियमहरु	. क. स्थानीय खेलहरु जस्तै : मिठाइ चुँड्ने, ढुंगाा टिप्ने, नेता चिन्ने, झार्नेटि ख. निर्धारित खेल सम्बन्धी नियम	क. विद्यार्थीहरुलाई निर्धारित खेलहरु नियम अनुसार खेलेर देखाउन लगाउने ख.शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने ग. निर्धारित खेल सम्बन्धी नियमबारे छलफल गर्ने घ. विद्यार्थीलाई खेल्न लगाउने	क. मिठाई, डोरी, दुई वटा खम्बा, धागो, सिठी, सानो लठ्ठी, ढुंगा,चक, ओखर वा गुच्चा ख. नियमहरुको सूची	क. विद्यार्थीहरुलाई नियम अनुसार खेल खेल्न लगाउने र शिक्षकले आवश्यकता अनुसार पृष्ठपोषण दिने ख. निर्धारित खेल सम्बन्धी नियमको बारेमा भन्न लगाउने	७
१३	स्थानीय आदर्श ब्यक्तित्वहरु	क. आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनीलाई सस्वर वाचन गर्न (पढ्न) ख. आदर्श ब्यक्तिले गरेको योगदान बताउन	क. आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनी	क.आदर्श ब्यक्तित्वहरुको जीवनी र योगदानहरु	क) विविध क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय ब्यक्तित्वहरुको जीवनी शिक्षकले नमुना वाचन गर्ने ख) विद्यार्थीहरुलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउने घ) आदर्श ब्यक्तिहरुको योगदानका क्षेत्रहरुबारे बुँदागत रूपमा छलफल गर्ने/गराउने	क) आदर्श ब्यक्तिहरुको सामान्य परिचय झल्कने तस्विर ख) जीवनीको नमुना ग) आदर्श ब्यक्तिहरुले गरेका कामहरुको तालिका	क) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनीको सस्वर वाचन गर्न लगाउने ख) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श ब्यक्तिहरुको चित्र पोष्टर देखाई चिन्न लगाउने ग) आदर्श ब्यक्तिहरुको मुख्य कार्यहरु भन्न लगाउने	४
१४	सामान्य ज्ञान र बौद्धिक परीक्षण	क. आफ्नो प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन । ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता	क. प्रदेश भित्र रहेका हिमाल नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरु ख. शाब्दिक एवम् अशाब्दिक समस्याहरु	क. आफ्नो प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान	क. शिक्षकले प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुका नाम बताउने, ख. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुका नाम भन्न लगाउने	क. आफ्नो प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तु आदिको तस्वीर, चित्र वास्तविक वस्तु	क.विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो प्रदेश भित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, वन , जीवजन्तुको नाम बताउन लगाउने ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता	८

		सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न । ग. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धि अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न			ग. आफ्नो प्रदेशभित्र रहेका हिमाल, नदिनाला, झरना, गल्छी, बन , जीवजन्तुहरुको अवलोकन गर्न लगाउने घ. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक र अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न अभ्यास गराउने		सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न लगाउने	

कक्षा ५

क्र.सं.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामाग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पा.भा.
१	हाम्रो गाउँपालिका	क. गाउँपालिकाको सांगठनिक संरचनाबारे बताउन ख. बसाइँसराइको परिचय र कारण बताउन ग. आफ्नो गाउँपालिकाभित्र सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील मुख्य-मुख्य संस्थाबारे परिचित हुन	क. गाउँपालिकाको सांगठनिक संरचना ख. बसाइँसराइ ग. आफ्नो गाउँपालिकाभित्र सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील मुख्य मुख्य संस्थाहरु	क. गाउँपालिकाको सांगठनिक संरचना र गठन प्रक्रिया ख. बसाइँसराइको परिचय ग. बसाइँसराइको कारण घ. आफ्नो गाउँपालिकाभित्र सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील मुख्य मुख्य संस्थाहरु	क. शिक्षकले गाउँपालिकाको सांगठनिक संरचना र गठन प्रक्रियाबारे बताउँदै विद्यार्थीलाई सांगठनिक संरचनाबारे छलफलमा व्यस्त गराउने ख. बसाइँसराइको परिचय र कारणबारे बताउने ग. विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाभित्र सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील मुख्य मुख्य संस्थाबारे छलफल गराइ तिनको कार्यक्षेत्र बताउन लगाउने ।	क. गाउँपालिकाको सांगठनिक संरचना गठन विधि र रेखात्मक नमुनाको चार्ट ख. चित्र/ तस्वीर ग. गाउँपालिकाभित्र रहेका सामाजिक संस्थाहरुको कार्यक्षेत्रको सूचि	क. विद्यार्थीलाई वडाको सांगठनिक संरचना र गठन प्रक्रिया भन्न तथा लेख्न लगाउने ख. बसाइँसराइको परिचय र कारणबारे सोध्ने ग. गाउँपालिकाभित्र सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील मुख्य मुख्य संस्था र तिनको कार्यक्षेत्रबारे भन्न लगाउने	१३
२	हाम्रो सामाजिक संस्कार र संस्कृति	क) स्थानीय जातिगत लोक संस्कृतिहरुको वर्णन गर्न ख) जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कारको बयान गर्न ग) स्थानीय रूपमा मनाईने बिभिन्न जातिगत चाडपर्वहरुको बयान गर्न घ) स्थानीय जातिगत लोक संस्कृति झल्कने बाजाहरुको नाम लेखी बयान गर्न ङ) स्थानीय जातिगत लोक नृत्यबारे वर्णन गर्न	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरु ख) स्थानीय स्तरमा जातिगत रूपमा अवलम्वन गरिने जन्म, मृत्यु र विवाह संस्कार ग) स्थानीय चाडपर्वहरु घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्यहरु	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरुको परिचय र वर्णन ख) स्थानीय विभिन्न जातिगत कर्मकाण्डहरुको परिचय र वर्णन ग) स्थानीय चाडपर्वहरुको परिचय र वर्णन घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्यकलाहरुका वर्णन	क) स्थानीय परम्परागत लोक संस्कृतिहरुका बारेमा व्याख्या गर्ने/गराउने, भिडियो प्रदर्शन तथा प्रश्नोत्तर ख) स्थानीय जातिगत कर्मकाण्डहरुको बारेमा सचित्र व्याख्या गर्ने/गराउने, विभिन्न भिडियोहरु प्रदर्शन गर्ने ग) स्थानीय जातिगत चाडपर्वहरुको परिचय, व्याख्या, सूची लेखन कार्य गर्ने/गराउने घ) स्थानीय बाजा तथा नृत्य कलाहरुका बारेमा सचित्र बयान गर्ने/गराउने	क) स्थानीय लोक संस्कृति झल्कने चार्ट, चित्र, भिडियो आदि । ख) जन्म, मृत्य, विवाह संस्कार झल्कने चार्ट, चित्र, पोस्टर र भिडियो ग) स्थानीय बाजा तथा नृत्यकला झल्कने चार्ट, चित्र, पोस्टर र भिडियो	क) स्थानीय लोक संस्कृतिहरुको बारेमा वर्णन गर्न लगाउने ख) जातिगत कर्मकाण्डका बारेमा वर्णन गर्न लगाउने ग) स्थानीय बाजा तथा नृत्यकलाहरुका बारेमा वर्णन गर्न लगाउने	१५
३	धार्मिक स्थलहरु	क. गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक	क. धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन	क. थान/थपना, मठ-मन्दिर, ताल-तलैया, गुफाहरु, चर्च, पाटी-	क. गाउँपालिकामा भएका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिने	क.गाउँपालिकामा भएको धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण गर्ने	क. गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण	८

		स्थलहरुको संरक्षण गर्ने उपायहरुको सूची तयार पार्न ख. गाउँपालिकाभित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न		पौवाहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन	ख. गाउँपालिकाभित्र भएका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थलहरुको बारेमा छलफल गरी संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने उपायहरुको बारेमा समुह विभाजन गरी सूची तयार गर्न लगाउने ग.धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने	उपायहरुको सूची, चार्ट आदि ग. धार्मिक स्थलहरुको मर्मत सम्भार कार्य गर्न लागेको फोटो तथा भिडियोहरु	गर्ने उपायहरुको सूची तयार पार्न लगाउने ख.नजिकैका धार्मिक स्थलहरुमा भएको शिलालेख तथा अन्य अभिलेखहरुको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने ग. धार्मिक स्थलहरुको अवस्था तथा संरक्षणमा गरिएका प्रयासहरु स्थानीय व्यक्तिहरुसँग सोधी टिपोट गरी ल्याउन लगाउने र छलफल गर्न लगाउने .	
४	विकासका पूर्वाधारहरु र हरित विद्यालय	क.विकासका पूर्वाधार निर्माणमा देखिएका समस्या बताउन ख.स्थानीय तहभित्र सञ्चालित विकासका आयोजनाहरुको विवरण तयार गर्न ग.वातावरण सन्तुलन राख्ने उपायहरु बताउन घ.इको क्लब गठन र वातावरण संरक्षणमा यसको भूमिका बताउन	क.पूर्वाधार निर्माणमा देखिएका समस्या ख. गाउँपालिका भित्र सञ्चालित आयोजनाहरु ग. वातावण सन्तुलन घ.इको क्लब गठन र यसको भूमिका	क.विकासका पूर्वाधार निर्माणमा देखिएका समस्याहरु ख.स्थानीय तहभित्र सञ्चालित विकासका आयोजनाहरु ग.मानवीय क्रियाकलाप र यसको वातावरणमा प्रभाव घ.इको क्लवको कार्य क्षेत्र	क. विकास निर्माणका लागि आवश्यक जनशक्ति, स्रोत र साधनको उपलब्धता, भौगोलिक अवस्था, आर्थिक स्रोतहरु आदि पक्षहरुलाई समेटी पूर्वाधार खडा गर्नमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरुको बारेमा छलफल गर्ने/गराउने ख.गाँउपालिकाभित्र सञ्चालित विकासका आयोजना सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गर्ने र विद्यार्थीहरु माझ छलफल गराउने ग. मानवीय आवश्यका परिपूर्ति गर्न गरिने विकास निर्माणका कार्यहरु र त्यसले वातावरणमा पारेको सकारात्मक र नकारात्मक प्रभावहरुका बारेमा विभिन्न विधिहरु अपनाई छलफल गराउने घ.इको क्लवको गठन प्रकृयाको बारेमा सामान्य जानकारी दिदैं नमुनाको रूपमा कक्षामा एउटा इको क्लव गठन गरी देखाउने ङ.विभिन्न चित्रहरु तथा भिडियो क्लिपहरु (इको क्लवका) प्रदर्शन गर्दै उक्त चित्र अथवा भिडियोमा भएका कामहरु सोधी प्रष्ट पारिदिने	क.गाउपालिकाभित्रका जीर्ण तथा निर्माणाधीन विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सडक यातायात, विजुली वितरण अवस्था आदिका तस्वीरहरु ख.विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, सडक, विजुली, खानेपानी आदि निर्माण हुदैं गरेका तथा भैसकेका तस्वीर र भिडियोहरु ग. वृक्षारोपण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, घर आगन सरसफाई, डस्विन व्यवस्थापन गरेका तस्वीरहरु घ. विद्यालय तथा छरछिमेकमा इको क्लबले गरेका कार्यहरुको सूची	क.विकासका पूर्वाधार निर्माणमा देखिएका समस्याहरु लेख्न लगाउने ख.गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विकासका आयोजनाहरुको सूची बनाउन लगाउने ग.वातावरण सन्तुलन गर्ने उपायहरु भन्न लगाउने घ.इको क्लब गठन प्रक्रिया र यसको भूमिका बताउन लगाउने	१३
५	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	क. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको महत्व बताउन	क. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	क. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको महत्व, संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धन	क. विद्यार्थीहरुलाई प्राकृतिक सम्पदाको महत्व सोध्दै महत्वहरु दर्साउने चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने/गराउने	क. चार्टहरु	क. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाहरुको महत्वलाई बुँदागत रूपमा लेख्न	८

		ख. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको संरक्षण सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनका उपायहरु बताउन			ख. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको संरक्षण सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि गर्न सकिने उपायहरु सोध्दै उपायहरु लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गर्ने र छलफल गर्ने/गराउने		लगाउने, ख. प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको संरक्षण /सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनका उपायहरु भन्न र लेख्न लगाउने	
६	प्राकृतिक प्रकोप	क. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन ख. प्राकृतिक प्रकोपहरु बाट बच्ने उपायहरु लेख्न	क. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका उपायहरु ख. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने उपायहरु	क. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातका क्षति न्यूनीकरणका उपायहरु ख. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातबाट बच्ने उपायहरु	क. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातका परिचय सहित कारण बताइदिने . ख. बाढी-पहिरो, हावा-हुरी, भुकम्प र हिमपातबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका उपायहरु बारे छलफल गर्ने ग. श्रव्यदृष्य सामग्री तथा चार्ट प्रस्तुत गर्दै प्राकृतिक प्रकोपहरुबाट बच्ने उपायहरु बताइदिने	क. मेटाकार्ड, चार्ट, पोष्टर, पम्प्लेट ख. श्रव्यदृष्य सामग्रीहरु	क. प्राकृतिक प्रकोपका कारणहरु लेख्न लगाउने ख. क्षति न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन लगाउने ग. प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने तरिकाहरु भन्न लगाउन	९
७	पर्यटन	क.गाँउपालिकाभित्रका प्रमुख र सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरुको नाम बताउन ख. पर्यटन व्यवसायको महत्व बताउन ग. होमस्टेका फाइदाहरु लेख्न	क. सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरु ख. पर्यटन व्यवसाय ग. होमस्टे	क. गाँउपालिकाभित्र रहेका प्रमुख र सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरुका पहिचान ख. पर्यटन व्यवसायको महत्व ग. होमस्टेका फाइदाहरु	क. विद्यार्थीहरुलाई प्रमुख र सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरुका बारेमा भन्न लगाई छलफल गर्ने ख. शिक्षकले पर्यटन व्यवसायको महत्व सम्बन्धी चार्ट देखाउँदै प्रष्ट पार्ने ग. विद्यार्थीलाई स्थानीय, होमस्टे सञ्चालकसँग अन्तरक्रिया गरी फाइदाहरु लेखेर ल्याउन लगाइ छलफल गर्ने ।	क. प्रमुख र सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरुका तस्वीर/श्रव्यदृष्य सामग्रीहरु ख. पर्यटन व्यवसायको महत्व दर्शाउने चार्ट	क. प्रमुख र सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरुका नाम लेख्न लगाउने ख. पर्यटन व्यवसायको महत्व भन्न र लेख्न लगाउने ग. होमस्टेको फाइदाहरु भन्न र लेख्न लगाउने ।	११
८	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि	क. निर्दिष्ट (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) प्रविधिहरुको निर्माण गर्ने विधि बताउन र सामग्री निर्माण गर्न	क. निर्दिष्ट (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) प्रविधिहरुको निर्माण गर्ने विधि र निर्माण प्रक्रिया	क. निर्दिष्ट (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) प्रविधिहरुको निर्माण गर्ने विधि र निर्माण	क. शिक्षकले निर्दिष्ट (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) सामग्री निर्माणमा प्रयोग गर्ने स्थानीय वस्तु तथा तथा उपकरण बारे छलफल गराउने ख. निर्दिष्ट (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) सामग्री निर्माण गर्दा आवश्यक पर्ने तरिकाहरू बताइदिने ग. निर्दिष्ट सामग्री निर्माणको लागि शिक्षकले नमुना देखाउँदै जाने र विद्यार्थीलाई पनि सँगसँगै निर्माण गर्न लगाउने,	क. धागो, प्लाष्टिक, पराल, ढुङ्गा, हत्तासो, काठका टुक्राहरु, मुङ्ग्रो आदि ।	क. निर्दिष्ट प्रविधि प्रयोग गरी (चकटी, गुन्द्री, सिलौटो लोहोरो) निर्माण गर्ने ख. निर्दिष्ट प्रविधि निर्माण गर्न लगाउने ।	८
९	पेसा उद्यमशिलता र सुखी जीवन	क. आफ्नो समाजमा सञ्चालन गरिएका पेसा र व्यवसायहरु पहिचान गर्न ख. समाजमा सञ्चालन गरिएका पेसा र व्यवसायहरु आधुनिकीकरण गर्ने	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा व्यवसाय (उद्यमशिलता) को आधुनिकीकरण र संरक्षण	क. आफ्नो समाजमा अवलम्बन गरिएका पेसा व्यवसाय (उद्यमशिलता) को आधुनिकीकरण) पशुपालन : (नश्ल सुधार/हाइब्रिड विधि प्रयोग, भकारो सुधार, उन्नत घाँसको प्रयोग, सुलभ बजारीकरणको व्यवस्था)	क. समाजमा भएका विविध पेसा व्यवसाय अवलम्बन गर्ने तरिकाबारे छलफल गर्ने, ख. आफ्नो वरपर भएका पेसा व्यवसायमा आधुनिकीकरण गर्ने तरिकाबारे स्थलगत अवलोकन गर्ने र टिपोट गरी समुहगत रुपमा प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	क.निर्धारित पेसा व्यवसायको आधुनिकीकरण र संरक्षण गर्न सकिने उत्तम विकल्पहरुको सूची ख. निर्धारित पेसा व्यवसाय आधुनिक रूपमा गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री	क. पेसा व्यवसायको आधुनिकीकरण र संरक्षण गर्ने तरिकाबारे लेख्न लगाउने ।	११

		तरिका बताउन ग. निर्धारित उद्यमशिलताको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन		कृषिः उन्नत बिउ बिजनको प्रयोग, भण्डारण, आधुनिक औजार तथा उपकरणको प्रयोग, परम्परागत कृषि प्रणालीमा सुधार, कृषि मलको उपयुक्त प्रयोग, बजारीकरण, विभिन्न सरकारी र गैरसरकारी तालिम /अनुदानको ब्यवस्था) सिलाइ बुनाइ ः (तालिमको ब्यवस्था, वस्तुको बजारीकरण, आधुनिक उपकरणको वितरण तथा प्रयोग) ख. विविध उद्यमशिलताको संरक्षण गर्ने तरिका (प्रोत्साहन कार्यक्रम, उपयुक्त बजारीकरण, पेसाको सम्मान)	ग. निर्धारित उद्यमशिलताको संरक्षणका तरिकाबारे समुहगत रूपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्ने ।			
१०	सन्देशमूलक र सचेतनामूलक शिक्षा	क. ट्राफिक नियमलाई परिभाषित गर्न, ख. ट्राफिक नियमहरु बताउन, ग. ट्राफिक नियमको पालना गर्न	क. ट्राफिक नियम	क. ट्राफिक नियम सम्वन्धी सामान्य जानकारी र हाम्रो जिम्मेवारी	क. सवारी साधन र सडक प्रयोग गर्दा आवश्यक पर्ने ट्राफिक नियमहरुका बारेमा छलफल गर्दै स्पस्ट पारिदिने, ख. सामुदायिक ट्राफिक प्रहरीको सहयोग लिई ट्राफिक नियमको बारेमा थप स्पष्ट पार्ने ग. ट्राफिक नियम पालना गर्ने तौरतरिकाहरुको छलफल गर्ने	क. ट्राफिक नियम सम्वन्धी सामान्य जानकारी गराउने चार्ट, ख. ट्राफिक नियम लेखिएको चार्ट	क. ट्राफिक नियमको परिभाषा बताउन लगाउने, ख. ट्राफिक नियमहरु लेख्न लगाउने, ग. ट्राफिक नियमको पालना गर्ने तरिकाहरु भन्न लगाउने	८
		क.बालअधिकारका पक्षहरु वताउन ख. बाल संगठनको परिचय र कार्यहरु बताउन	क. बाल अधिकारका पक्षहरु ख. बाल संगठन	क. बाल संगठनका पक्ष (बालविकास, वाल सहभागिता, बाल वचाउ, बाल संरक्षण)	क. बाल अधिकारबारे धारणा विद्यार्थीबाट बताउन लगाउने र बाल अधिकारका पक्षहरु बताउने, ख. आ-आफ्नो टोल, समुदाय र गाउँपालिका क्षेत्रभित्र क्रियाशिल बाल संगठनको नाम र तिनले गरेका कामको बारेमा भन्न लगाउने, ग. आ-आफ्नो विद्यालयमा बाल संगठनले गरेका असल कामहरुको सूची तयार पार्न लगाई निष्कर्ष दिने	क. बाल अधिकार का पक्षहरु उल्लेख गरिएको सूची ख. बाल संगठनहरुको नाम र कामहरुको सूची	क. बाल अधिकारका पक्षहरुको बारेमा प्रश्न सोध्ने, ख. टोल समाजमा भएका बाल संगठनका नाम र काम भन्न लगाउने,	
		क. योगासनका फाइदाहरु बताउन,	क. योगासन	क. योगासनको परिचय, ख. योगासनको फाइदाहरु	क. विद्यार्थीहरुबाट योगासनको परिचय र फाइदाहरु भन्न लगाई शिक्षकद्धारा प्रष्ट पारिदिने ख. शिक्षकले योगासन सम्बन्धी सामान्य अभ्यासात्मक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने	क. चित्र, तस्वीर ख. श्रब्य-दृष्य सामग्री	क. योगानसनको परिचय र फाइदा सम्बन्धी प्रश्नहरु सोध्ने,	
११	नैतिकता सहितको जीवनपयोगी	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता लयमा	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता/कथा	क. आदर-सत्कार, नैतिक मूल्य मान्यता, असल नागरिकमा हुने चारित्रिक गुण	क. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित गीत/कविता शिक्षकले लयमा गाउने र ब्यक्तिगत तथा समुहमा गाउनमा	क. श्रब्य दृश्य सामग्रीहरु(पत्रपत्रिका, जीवनी, पुस्तक, प्रेरणादायी भिडियोहरू)	क. विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्न लगाई सोही अनुसार	५

	शिक्षा	गाउन र कथालाई भाव अनुसार भन्न ख.असल नागरिकको काम तथा कर्तब्य उल्लेख गर्न	ख.असल नागरिकको काम तथा कर्तब्य		सहजीकरण गर्ने ख. विद्यार्थीहरुलाई गीत कविता वाचन सँगै अभिनय भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने ग. नैतिकता सम्बन्धी गीत/कथा/कविता सिर्जना गर्न लगाउने घ.असल नागरिकको बारेमा उदाहरण सहित परिचय दिने ङ. समाजमा रहेका असल नागरिकका काम कर्तब्यहरुको सूची तयार गर्न लगाउने		क्रियाकलापको अवलोकन गर्ने । ख. गीत, कविता र कथाका आधारमा प्रश्नावली गर्ने ग. समुदायमा भएका कुनै असल नागरिकले गरेको कामको बारेमा लेख्न लगाउने ग. नैतिक मूल्य मान्यतामा आधारित ीत/कविता/कथा लेख्न लगाउने	
१२	स्थानीय खेलकुद	क. स्थानीय खेलको नियम बताउन ख. नियम अनुसारको खेल खेल्न ग. खेलकुदको महत्व बताउन	क. स्थानीय खेल र नियमहरु ख. स्थानीय खेलको महत्व	.क. स्थानीय खेलहरु जस्तैः भालु नचाई, लक्कु ढाल घ्वाँइ कासा ख. खेल सम्बन्धी नियमहरु ग. खेलहरुको महत्व	क. निर्धारित खेल सम्बन्धी नियम बारे छलफल गर्ने ख. विद्यार्थीहरुलाई नियम अनुसार खेल खेल्न लगाउने ग. खेलकुदको महत्व बताउन लगाउने	क. स-साना ढुंगा, सानो बल, काठ, रेखा, चक, ढुंगाको ढ्याक ख. नियमहरुको सूची	क. खेलसम्बन्धी नियम भन्न लगाउने ख. विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय खेलको महत्व बताउन लगाउने ग. खेल खेल्न लगाई अवलोकन गर्ने	७
१३	स्थानीय आदर्श ब्यक्तित्वहरु	क) आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनीलाई सस्वर वाचन गर्न ख) आदर्श ब्यक्तिले गरेको योगदानहरु बताउन	क. आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनी	क. आदर्श ब्यक्तित्वहरुको जीवनी र योगदानहरु	क) विविध क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय ब्यक्तित्वहरुको जीवनी शिक्षकले नमुना वाचन गर्ने ख) विद्यार्थीहरुलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउने घ) आदर्श ब्यक्तिहरुको योगदानका क्षेत्रहरुबारे बुदागत रूपमा छलफल गर्ने/गराउने	क) आदर्श ब्यक्तिहरुको सामान्य परिचय झल्कने तस्विरहरु ख) जीवनीको नमुना ग) आदर्श ब्यक्तिहरुको कार्यहरुको तालिका	क) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श ब्यक्तिहरुको जीवनीको सस्वर वाचन गर्न लगाउने ख) विद्यार्थीहरुलाई आदर्श ब्यक्तिहरुको चित्र, पोष्टर देखाई चिन्न लगाउने ग) आदर्श ब्यक्तिहरुको मुख्य-मुख्य कार्यहरु भन्न लेख्न लगाउने ।	४
१४	सामान्य ज्ञान र बौद्धिक परीक्षण	क. आफ्नो देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुको नाम बताउन । ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान गर्न, ग. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न,	क. देशभित्र रहेका हिमाल नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरु ख. शाब्दिक एवम् अशाब्दिक समस्याहरु	क. आफ्नो देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरुको नाम ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक समस्या समाधान	क. शिक्षकले देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुहरुका नाम बताउने, ख. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुका नाम पहिचान गर्ने प्रश्नहरु सोध्ने ग. आफ्नो वरिपरि रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल, जीवजन्तुहरुको अवलोकन गर्न लगाउने घ. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक र अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न अभ्यास गराउने	क. आफ्नो देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुहरु आदिको तस्वीर र वास्तविक वस्तुहरु	क. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो देशभित्र रहेका हिमाल, नदि-नाला, झरना, गल्छी, वनजङ्गल , जीवजन्तुको नाम बताउन लगाउने ख. शब्दक्रम, अनुक्रम, समरूपता, अनुरूपता सम्बन्धी शाब्दिक तथा अशाब्दिक समस्या समाधान गर्न लगाउने	८

सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया

अपेक्षित सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्नका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक विद्यार्थी र विषयवस्तुका बिच छलफल वा अन्तक्रिया गर्ने प्रक्रिया नै सिकाइ सहजीकरण हो । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ । एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधिहरू सँधै र सबैतिर उपयुक्त नहुन सक्छ । त्यसैले विभिन्न विधिहरू छनोट गर्नुपने हुन्छ । सिकाइ सहजीकरण विधिको छनोट गर्दा विद्यार्थीको पूर्वज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, तहगत स्तर उपलब्ध स्रोत साधन इत्यादिको विचार गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय विषय पढ्ने र पढाइने विषयभन्दा पनि गराइने विषय हो । त्यसैले यसको सिकाइ सहजीकरण विधि छनोट गर्दा परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण, सामुदायिक कार्य तथा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गरी विषयवस्तुका बारेमा विद्यार्थीलाई स्पष्ट पार्न सकिन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रम शिक्षणको विधि यही नै हुन्छ भनेर तोक्नु भन्दा पनि विद्यार्थीको क्षमता, रुचि चाहनालाई आधार मानेर स्थानीय परिवेश अनुसारको विधिहरू छनोट गर्न सकिन्छ । तथापि यहाँ सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रियाहरू निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

(क) छलफल तथा अन्तक्रिया विधि : यस विधिमा शिक्षक विद्यार्थी र विद्यार्थी विद्यार्थीबिच पर्याप्त मात्रामा अन्तरक्रिया गर्ने/गराउने गरिन्छ । कुन विषयमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने हो त्यसको पूर्व तयारी गरी कक्षा सञ्चालन गर्ने ।

(ख) प्रदर्शन विधि : यस विधिमा सम्बन्धित विषयवस्तुको श्रव्य तथा दृश्य सामग्रीहरू सङ्कलन गरी फ्लाटिन बोर्ड, मोवाइल, प्रोजेक्टर, स्मार्ट टिभी आदिको माध्यमबाट प्रदर्शन गरिन्छ ।

(ग) परियोजना कार्य विधि : यस विधिलाई गृहकार्यको महत्वपूर्ण अङ्गको रुपमा लिइन्छ । गृहकार्य एकल बसेर पनि तयार गर्न सकिन्छ भने परियोजना कार्य सम्पन्न गर्नका लागि के गर्ने, किन गर्ने, कसरी गर्ने भन्ने पूर्व तयारी भई विषयवस्तुका बारेमा आवश्यकता अनुसार भेटेर, अवलोकन गरेर, सोधपुछ गरेर, परियोजना कार्य पूरा गरिन्छ । यसमा एकभन्दा धेरै व्यक्तिको पनि संलग्नता रहन सक्छ ।

(घ) प्रयोगात्मक विधि : यस विधिमा सैद्धान्तिक रुपमा सिकेको ज्ञानलाई प्रयोगद्वारा पुष्टि गर्न ल्याव, क्षेत्र भ्रमण तथा कार्यथलोमा नै विद्यार्थीलाई उपस्थित गराई क्रियाकलाप सञ्चालन गरिन्छ ।

(ङ) खोज तथा अनुसन्धान विधि : यस विधिमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्नका लागि विद्यार्थी तथा शिक्षकले खोज अनुसन्धान, अन्वेषण गरी निष्कर्ष निकाल्नु पर्छ ।

(च) भूमिका निर्वाह / अभिनय विधि : यस विधिमा विषयवस्तु अनुसारको विभिन्न भूमिकाहरू शिक्षक तथा विद्यार्थीले निर्वाह गरी पठनपाठन सञ्चालन गर्नु पर्दछ ।

(छ) क्षेत्र भ्रमण विधि : यस विधिमा विषयवस्तुसँग सम्बन्धित विभिन्न स्थानहरूको भ्रमण गर्ने तथा आवश्यक सुचना तथा तथ्य टिपोट गर्न लगाइ छलफल गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने काम समेत गरिन्छ ।

(ज) खेल विधि : यस विधिमा आवश्यकता अनुसार विभिन्न खेलकुदको माध्यमबाट खेल्दै सिक्ने वातावरण सिर्जना गर्नुपर्दछ ।

(झ) शब्द टिपोट विधि : यस विधिमा विषयवस्तु अनुसारको शब्दपत्तीहरू तयार पारी रङअनुसार शब्द जोडि, नातासम्बन्ध, शब्दार्थ आदिको बारेमा कक्षा सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

(ञ) जिक्सअ विधि : यस विधि प्रयोग गरी शिक्षण गर्दा सुरुमा विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न समूह – मातृ/जिक्सअ) मा विभाजन गरिन्छ । ती समूहलाई फरक-फरक विषयवस्तु तथा आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराइ अध्ययन गर्न लगाइन्छ । प्रत्येक समूहमा शिक्षकले आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गरिन्छ । हरेक जिक्सअ समूहबाट एक एक जना छनोट गरी विज्ञ समूह निर्माण गरी उक्त समूहमा आफूले सिकेका विषयवस्तु पालैपालो सबैलाई सिकाउने गरिन्छ ।

(ट) क्रमिक सिकाइ विधि : यस विधिमा म गर्छु, हामी गर्छौं र तिमी गर को सिकाइ सिद्धान्तलाई अवलम्बन गर्नु पर्दछ । जस अर्न्तगत सर्वप्रथम शिक्षकले सिकाइसम्बन्धि विषयवस्तु विभिन्न माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने, विद्यार्थीलाई संगसगै गर्न लगाउने र अन्त्यमा विद्यार्थीहरुलाई मात्र गर्न लगाउने गरिन्छ । यसलाई क्ष्मय, ध्भ मय र थ्यग मय को क्रमअनुसार सञ्चालन गरिन्छ ।

मूल्याङ्कन प्रणाली : विद्यार्थीको सिकाइको बारेमा लेखाजोखा गर्ने कार्य नै मूल्याङ्कन हो । यसले पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्धेश्य पुरा भयो वा भएन भनी जानकारी प्रदान गर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनले उनीहरुलाई सिकाइका लागि प्रोत्साहन गर्नुका साथै सिकाइ सुझावका लागि शिक्षक विद्यार्थी र अभिभावकलाई समेत सुचना दिन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १-५ को मूल्याङ्कनका आधारहरू निम्नानुसार रहेको छ ।

१) आधारभूत तहको कक्षा १–३ को साप्ताहिक पाठ्यभार ५ र वार्षिक कार्य घण्टा १६० हुनेछ । एकीकृत पाठ्यक्रम २०७६ अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १–३ को मूल्याङ्कन प्रणाली पनि सोही अनुसार नै हुनेछ । यसका लागि कार्यसञ्चयिका फाइल तयार गरी विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि परीक्षा, हाजिरी, अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागिता लगाएतका विवरणहरु सुरक्षित राखी मूल्याङ्कन गर्ने ।

२) आधारभूत तह कक्षा ४–५ को साप्ताहिक पाठ्यघण्टा ४ र वार्षिक पाठ्यघण्टा १२८ हुनेछ । यसको मूल्याङ्कन प्रणाली ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक हुनेछ । निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै खण्डको उत्तिर्णाङ्क ४० प्रतिशत हुनेछ र छुट्टाछुट्टै उत्तीर्ण हुनु पर्नेछ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा औसत सिकाइ उपलब्धि हासिल गरको तर निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा ४० प्रतिशत अंक नपुगेको विद्यार्थीहरुके ा हकमा कक्षा शिक्षक, विषय शिक्षक र प्रधानाध्यापकको निर्णयबाट कक्षोन्नती गर्न सकिनेछ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम

कक्षा (१-५)

२०७७

अन्नपूर्ण गाउँपालिका, म्याग्दी

गाउँपालिका प्रमुखको भनाई

शिक्षा समाज विकासको मार्गदर्शक हो । शिक्षालाई समाज परिवर्तनको वाहक र सभ्यताको आधारशिला पनि भन्ने गरिन्छ । औपचारिक शिक्षालाई व्यवस्थित र योजनाबद्ध रुपमा सञ्चालन गर्न पाठ्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । पाठ्यक्रमले कुनै पनि देशको भौगोलिक, साँस्कृतिक, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र वर्गीय विविधतालाई आत्मसात गर्दै स्थानीय ज्ञान, सिप, दक्षता, ऐतिहासिक एवम् सांस्कृतिक पक्षलाई समायोजन गर्न र स्थानीय आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने गरी विकेन्द्रीकृत र प्रजातान्त्रिक अभ्यासमा पाठ्यक्रम विकास विस्तार र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । नेपालको संविधान २०७२ मा गरिएको संवैधानिक प्रावधान र राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७५ ले हरेक स्थानीय तहलाई आफ्नो स्रोत, साधन र विज्ञताको उपयोग गरी स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्न दिशानिर्देश गरेको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालका लागि विद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम विकासका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका मूलभूत सिद्धान्त तथा स्वरुपमा समेत दृष्टिगोचर गर्दै अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको आ.व.२०७७/०७८ को नीति तथा कार्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १–८ निर्माण गरी गाउँपालिका क्षेत्रका विद्यालयमा लागू गर्ने नीति लिए अनुसार कक्षा (१–५) को पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

यस पाठ्यक्रमले मुख्य गरी यस स्थानीय तहको कला, संस्कृति, पेशा, सामाजिक विविधता, इतिहास, सांस्कृतिक सम्पदा, खेलकुद, परम्परात ज्ञान, सिप र प्रविधि, भूगोल, प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा, विभिन्न प्राकृतिक प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापन नैतिकता सहितको जीवनोपयोगी शिक्षा, समसामयिक विषयवस्तुहरू र समग्र स्थानीय सरकारको संरचना एवम् चिनारीलाई विशेष जोड दिएको छ । यसबाट बालबालिकाले आफ्नो भूगोल, ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान एवम् संरक्षण, कृषि र पशुपालन, आफ्नो ठाउँको पेशा र उद्यमशिलता, स्थानीय परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधि सम्बन्धमा वस्तुनिष्ठ ज्ञान तथा सिप प्राप्त गर्नेछन् । साथै बालबालिकाहरुमा स्थानीय कला, कौशल, भाषा, भेषभूषा र संस्कृति तथा असल आचारणको समेत विकास गरी कुशल नागरिक बन्न यस पाठ्यक्रमले थप अवसर प्रदान गर्नेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ । अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको यस स्थानीय पाठ्यक्रममा तहगत सक्षमता, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, सिकाई सहजीकरण र मूल्याङ्कन प्रक्रिया समेत चरणवद्ध रूपमा समावेश गरिएको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ सालको शैक्षिक सत्र देखि कक्षा १–३ मा लागू गरी क्रमशः कक्षा ८ सम्म कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ ।

यस पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनु हुने गाउँ कार्यपालिकाका सम्पूर्ण सदस्य, गाउँ शिक्षा समितिका सदस्यहरू, विषयगत समिति, नीति निर्माता, गाउँपालिका क्षेत्रका विज्ञ तथा विशेषज्ञ, शिक्षाविद, पाठ्यक्रम निर्माण समिति, मस्यौदा समिति, वि.व्य.स. तथा शि.अ.सं., प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी सम्पूर्ण कर्मचारी र सम्बन्धित सरोकारवालाप्रति अन्नपूर्ण गाउँपालिका हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन र यसको थप सुधार एवम् परिमार्जन गर्न सम्बन्धित सबै निकायबाट निरन्तर रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछु ।

....

क्या. डम बहादुर गर्बुजा पुन

(गाउँपालिका प्रमुख)

पाठ्यक्रम निर्माण समिति

संयोजक : श्री भरतकुमार पुन (स्रोत व्यक्ति)
सदस्य : श्री रमन पुन
सदस्य : श्री रामकृष्ण खड्का
सदस्य : श्री प्रदीप पुन
सदस्य : श्री शान्तबहादुर नेपाली
सदस्य : श्री केदार बहादुर गर्बुजा
सदस्य : श्री शिरबहादुर गर्बुजा
सदस्य : श्री गोविन्द थापा
सदस्य : श्री सुकबहादुर गर्बुजा

विषयगत समिति

संयोजक : श्री गणेशबहादुर कटुवाल (शिक्षा अधिकृत)
सदस्य : श्री भगवान बहादुर कार्की
सदस्य : श्री दीपक प्रसाद सापकोटा
सदस्य : श्री किसन बहादुर पुन
सदस्य : श्री खेमबहादुर पाईजा
सदस्य : श्री कुमार गर्बुजा
सदस्य : श्री ठकराज बरूवाल
सदस्य : श्री हेमकुमारी गर्बुजा
सदस्य : श्री टेकबहादुर के.सी.

प्रकाशक :
अन्नपूर्ण गाउँपालिका, म्याग्दी

वि.सं. २०७७

मुद्रण: लालिगुराँस अफसेट प्रेस, बेनी
(०६९-५२०७९१, ९८५७६३८१३२, ९८४७७३८१३२

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पृष्ठ नं.
१.	परिचय	१
२.	पाठ्यक्रमको औचित्य	१
३.	शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	१
४.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १–३) का सक्षमताहरू	२
५.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४–५) का सक्षमताहरू	२
६.	स्थानीय विषय (कक्षा १–३) का सक्षमताहरू	३
७.	स्थानीय विषय (कक्षा ४–५) का सक्षमताहरू	३
८.	विषयक्षेत्र र क्रम	४–५
९.	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	६–३३
१०.	सिकाई सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया	३४–३५
११.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया	२८

स्थानीय पाठ्यक्रम
कक्षा (१-५)
२०७७

अन्नपूर्ण गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पोखरेबगर, म्याग्दी

अन्नपूर्ण गाउँपालिका